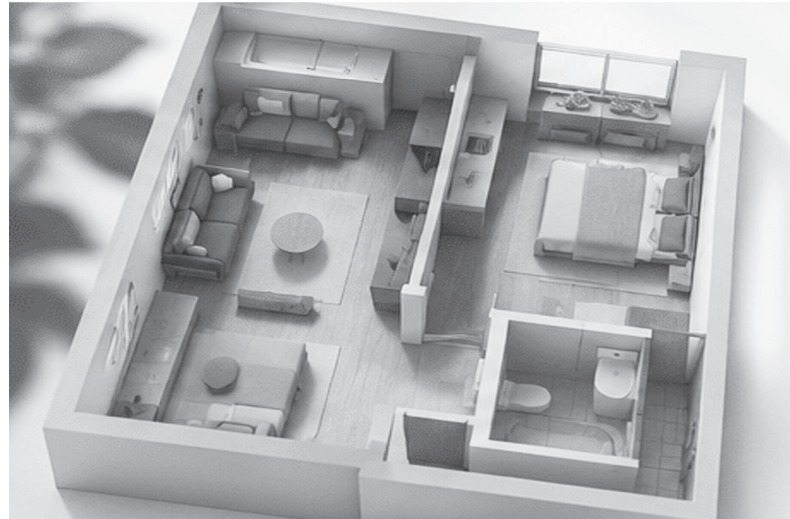
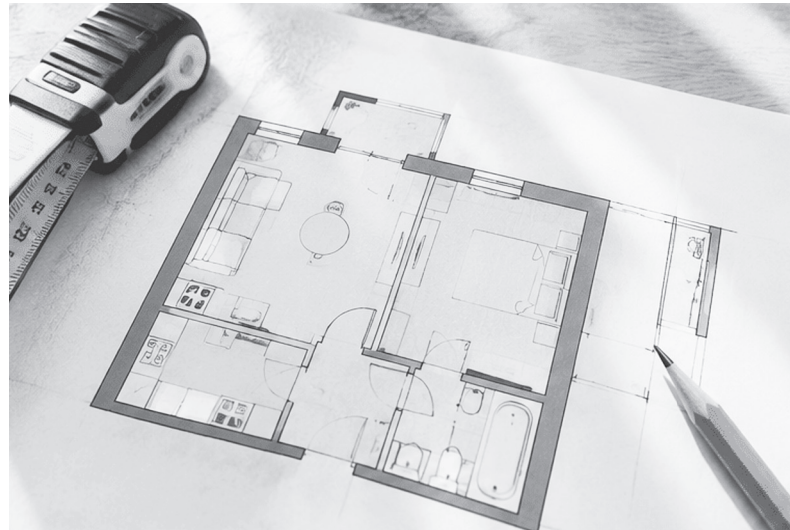

БҮГІНГІНІҢ БАС ТАҚЫРЫБЫ

ҮЙДІҢ КІЛТІН ҰСТАТУ – МӘСЕЛЕНІҢ ЖАРТЫСЫ ҒАНА

Біз тұрғын үй мәселесін сөз еткенде көбіне бірден шаршы метрге, салынған пәтер санына, пайдалануға берілген тұрғын үй көлеміне қарап – қанша үй салынды, қанша отбасы баспаналы болды, қанша шаршы метр пайдалануға берілді деген сұрақтарға жауап іздейміз. Бұл көрсеткіштер, әрине, маңызды. Бірақ бүгін қоғам алдында бұдан да маңыздырақ мәселе тұр. Ол азаматтарға пәтер беріп қана қоймай, өмір сүруге қолайлы жағдайды қалыптастыру деңгейі.

(Жалғасы 4-бетте)

КӨКЕЙКЕСТІ

Жыл сайын қазан айының үшінші жексенбісінде атап өтілетін Орман шаруашылығы қызметкерлері күнін осы салада қызмет ететін 17 мыңнан астам маман асыға күтеді. Орман шаруашылығы мамандарының қызметі – бұл орман алқаптарын қорғау, қалпына келтіру, тиімді пайдалану және олардың экологиялық жүйесін сақтауға бағытталған кешенді жұмыс.

«ОРМАНШЫ МӘРТЕБЕСІ» ҚҰҚЫҚТЫҚ ҮЙЛЕСТІРУДІ ҚАЖЕТ ЕТЕДІ

Бұл мамандар табиғат пен экономика арасындағы теңдікті сақтауда маңызды рөл атқарады. Бүгінгі таңда бұл мамандық иелерінің иығына тек орманды күзету ғана емес, Мемлекет басшысының Қазақстан аумағында 2 миллиард ағаш отырғызу туралы ауқымды стратегиялық тапсырмасын жүзеге асырудың басты жауапкершілігі жүктелген.

Орманшылар күнінің Үкімет қаулысымен бекітілген Кәсіби мерекелер тізіміне енгеніне келесі жылы 10 жыл толады. Сондықтан мерекелік лебіздер мен марапаттардың тасасында қалып қоятын қордаланған мәселелерді де айта кеткен жөн. Өйткені әлемде жер көлемі жағынан – 9, орман қоры жағынан – 86, орманның ел аумағындағы үлесі жағынан – 190 орын алатын мемлекетте 17 мыңнан асатын орман шаруашылығы қызметкерінің жұмыс істеуі өте аз. Дамыған елдерде бір орманшы орташа есеппен 500 гектардан 2-3 мың гектарға дейінгі орманды күтіп-баптайды. Қазақстанда бір орманшыға келетін күзет аумағы орташа есеппен 15-20 мың гектарды, ал кейбір сексеуілді және шөлді аймақтарда 50-70 мың гектарға дейін жетеді. Мұндай шамадан тыс жүктеме әлемдік орман күзеті тәжірибесінде өте сирек кездесетін мамандар тапшылығын айқын көрсететін ерекше көрсеткіш болып табылады.

Оның үстіне біздегі сала қызметкерлеріне орман өртін сөндіруші, тракторшы мен әкімшілік-техникалық жұмысшылар да кіреді. Экология және табиғи ресурстар министрлігінің

бекітілген штаттық лимитіне сәйкес, Қазақстанның мемлекеттік орман қорын тікелей қорғайтын мемлекеттік орман күзетінің жалпы саны 10 500-ден асады. Еліміздің басқару жүйесі бойынша оның 6500-і жергілікті әкімдіктерге қарасты орман шаруашылығы мекемелерінде қызмет етеді. Ал 4 мыңға жуығы министрлікке қарасты республикалық маңызы бар ерекше қорғалатын табиғи аумақтарда (ұлттық парктер, мемлекеттік қорықтар мен «Семей орманы», «Ертіс орманы» сияқты табиғи резерваттарда) қызмет атқарады.

Еліміздегі орман өрттері мен браконьерлік фактілер бұл саланың құқықтық, экономикалық және әлеуметтік негіздерін түбегейлі қайта қарауды қажет ететінін көрсетті. Соңғы жылдары ел Президенті тапсырмасымен орман шаруашылығы қызметкерлерінің, әсіресе тікелей тартымды бола алмай отыр. Басты себеп – лауазымдық жалақының төмендігі мен материалдық-техникалық базаның ескілігінде.

Көптеген өңірлік орман шаруашылықтарында техникалардың жартысынан көбі тозған, бұл өрттің алдын алу және жедел сөндіру жұмыстарына кедергі келтіреді. Сарапшылар оны шешу жолын да ұсынып отыр.

(Жалғасы 2-бетте)

ФОРУМ

ЦИФРЛЫҚ ҚАТЕРДЕН ҚАЛАЙ ҚОРҒАНАМЫЗ?

Алматыда цифрлық кеңістік пен киберқауіпсіздікті дамытуға ықпал ететін интернетті басқару жөніндегі төртінші ұлттық форум өтті. Биыл ол Digital Code-ты практикалық қолдануға, жасанды интеллектті қауіпсіз пайдалануға, азаматтардың цифрлық құқықтарын қорғауға және елдің интернет инфрақұрылымын тұрақты дамытуға бағытталды.

«Форумның басты миссиясы – көпмүдделі тараптардың интернетті басқару моделін ілгерілету. Біз тұрақты әрі қауіпсіз цифрлық кеңістікті бір ғана мекемемен құру мүмкін еместігіне сенеміз. Біздің іс-шарада мемлекет, IT саласы, азаматтық қоғам және академиялық қауымдастық тең серіктес ретінде келіссөз жүргіземіз. Тек осындай инклюзивті диалог пен мүдделер теңгерімі арқылы біз цифрлық кодексті тиімді іске асыра аламыз, жасанды интеллектті дамытамыз және әрбір қазақстандықтың цифрлық құқықтарын қорғаймыз», – деді форумның ашылу рәсімінде ұйымдастыру комитетінің мүшесі, Eurasian Digital Foundation негізін қалаушы, Digital Rights Centre Kazakhstan (DRCQ) заң фирмасының басқарушы серіктесі Руслан Дайырбеков. Оның айтуынша, геосаяси жағдайдың тұрақсыздығы жағдайында ашық әрі еркін интернетке қол жетімділік мәселесі барған сайын маңызды бола түсуде. Онлайн кеңістікті реттеудің жаңа қағидалары қалыптасып, нарыққа жасанды интеллект пен үлкен деректер технологияларына негізделген жаңа өнімдер шығуда. Олар үздіксіз цифрлық өзара іс-қимыл жағдайында азаматтардың құқықтары мен бизнестің мүдделеріне белгілі бір деңгейде әсер етіп, оларды қалыптастырып келеді. Барлық мүдделі тараптардың мүдделерін ескеретін теңгерімді интернетті басқару ғана цифрлық экономиканы және инновацияларды дамытуға жағдай жасап, сонымен бірге Қазақстандағы адамның цифрлық құқықтарын шектемей, олардың сақталуына кепілдік бере алады. Бұл тәсіл Орталық Азия мен Ауғанстандағы Тұрақты даму мақсаттары жөніндегі өңірлік хабтың жұмысына үндеседі.

Аталған хаб өңірде тұрақты даму күн тәртібін ілгерілетудің маңызды платформасына айналды.

Интернет өнеркәсіптік революция жасауда

Еуропалық Одақтың «Орталық Азияға арналған байланыстылық» жобасының АКТ саясаты және реттеу компонентінің үйлестірушісі Паулюс Вайнаның (Paulius Vaina) пайымдауынша, интернетті басқару – үкіметтердің, жеке сектордың және азаматтық қоғамның интернеттің эволюциясын, дамуын және қолданылуын реттейтін ортақ қағидаттарды, нормаларды, ережелерді, бағдарламаларды әзірлеуге және шешім қабылдау рәсімдерін қалыптастыру мен қолдануға қатысуы. Негізінде, бұл – барлық тараптың жүйе қалай жұмыс істеуі керектігі туралы ортақ түсінікке келуі. Интернет те – ортақ іс. Оның аясында әртүрлі тараптардың әрқилы мүдделері тоғысады. Қауіпсіздік саласындағы мамандардың өз мүдделері бар, басқа қатысушылардың да өз мақсаттары мен міндеттері бар. Мұнда мәселе тек мүдделер туралы ғана емес. Бұл үдеріске қатысатын адамдар мен ұйымдардың міндеттемелері, ұстануға тиіс нормалары және жауапкершілігі де маңызды.

– Бүгінде интернеттің дамуға орасан зор мүмкіндіктер ашатынын бәріміз түсінеміз. Алайда біз көбіне осы мүмкіндіктердің жағымды жақтарын ғана айтамыз. Сонымен бірге болып жатқан өзгерістерге дайын болмасақ, олардың қандай салдарға әкелуі мүмкін екенін де ойлауымыз қажет.

(Жалғасы 6-бетте)

3-БЕТ

Әдептің алғашқы мектебі – отбасы

6-БЕТ

Жастар және еңбек нарығы

8-БЕТ

Циркулярлық экономика: табиғатқа деген жанашырлық табысқа жеткізеді

МӘСЕЛЕ

«ОРМАНШЫ МӘРТЕБЕСІ»
ҚҰҚЫҚТЫҚ ҮЙЛЕСТІРУДІ
ҚАЖЕТ ЕТЕДІ

(Соңы. Басы 1-бетте)

Сала қызметкерлерінің еңбекақы-сын инфляция деңгейіне қарай жүйе-лі түрде индекс-теу және тек өрт сөн-дірушілер емес, қосымша техникалық жұмысшылар мен инженерлік құрамды да қамтитын бірыңғай тарифтік желіні енгізу қажет. Сонымен қатар, сала-ның қаржыландыру моделін жергілікті әкімдіктерден алып, толықтай респу-бликалық бюджетке ауыстыру арқылы өңірлердегі материалдық теңсіздікті жоюға болады. Орманшыларды әлеу-меттік қолдау пакетін құқық қорғау не-месе әскери құрылымдардың деңгейіне жакындату уақыт талабынан туындап отыр.

Қазіргі таңда орманшылардың құқықтары Орман кодексімен қорғалғанымен, олардың мәртебесі әлі де азаматтық қызметші деңгейінде қалып отыр. Браконьерлер заманауи қарумен,

Дамыған елдерде бір орманыш орташа есеппен 500 гектардан 2-3 мың гектарға дейінгі орманды күтіп-баптайды. Қазақстанда бір орманышға келетін күзет аумағы орташа есеппен 15-20 мың гектарды, ал кейбір сексеуілді және шөлді аймақтарда 50-70 мың гектарға дейін жетеді. Мұндай шамадан тыс жүктеме әлемдік орман күзеті тәжірибесінде өте сирек кездесетін мамандар тапшылығын айқын көрсететін ерекше көрсеткіш болып табылады.

жол талғамайтын көліктермен және түнде көру құралдарымен жарактанған заманда, орманшының қорғаныс қауқары әлсіз. Осыған орай, заңнаманы жетілдіру бойынша мынадай 3 ұсыныс алға тартылады.

Біріншісі, «Мемлекеттік инспектор» мәртебесін күшейту: Орман кодексіне және Қылмыстық-процестік кодекске өзгерістер енгізе отырып, мемлекеттік орман күзеті қызметкерлеріне заң бұзушыларды анықтау сәтінде уақытша ұстау, жедел айғақтар жинау және

құқық қорғау органдары келгенше оқиға орнын оқшаулау бойынша шектеулі полициялық өкілеттіктер беру қажет.

Екінші, арнайы құралдар мен қаруды қолдану тәртібін жеңілдету. «Қызметтік қару туралы» заңнама аясында орманшылардың өміріне тікелей қауіп төнген жағдайда қызметтік қаруды қолданудың құқықтық алгоритмін нақтылау керек. Қазіргі таңда заң жүзіндегі шектеулердің көптігінен инспекторлар қару қолдануға жүрексі-

неді, бұл өз кезегінде олардың өміріне қауіп төндіреді.

Үшінші, «Экологиялық рейнджер» институтын құру. Дамыған елдердің (АҚШ, Канада) тәжірибесіне сүйеніп, орманшылықтарды біртіндеп кешенді «Рейнджерлік қызметке» трансформациялау туралы арнайы заң қабылдау қажет. Бұл заң арқылы орманшы тек ағаш күтуші емес, мемлекеттік маңызы бар стратегиялық нысанды қорғаушы арнайы орган мәртебесіне ие болады.

Орман – бұл тек қана шаруашылық емес, бұл мемлекеттің ұлттық қауіпсіздігі мен болашақ ұрпақтың таза ауасы. Жасыл желекті сақтап қалу үшін оны қорғайтын адамдардың тағдырына, әлеуметтік-құқықтық қорғалуына мемлекеттік деңгейде басымдық берілуі тиіс.

Кәсіби мереке қарсаңында бас-талған реформалар қағаз жүзінде қалмай, әрбір орманшының тұрмысы мен қауіпсіздігінен көрініс тапқанда ғана олар табиғат алдындағы өз парызын адал атқара алатыны анық.

Ерлік ЕРЖАНҰЛЫ,
«Заң газеті»

САРАП

Еңбек ету құқығы – азаматтың негізгі конституциялық құқығының бірі. Қызметкердің еңбек қатынастары барысында заңды құқықтары мен мүдделері бұзылған жағдайда, оларды сот арқылы қорғау – заң үстемдігін қамтамасыз етудің маңызды тетігі. Бұл ретте еңбек даулары бойынша қалыптасқан оң сот тәжірибесін халыққа түсіндіру азаматтардың құқықтық сауаттылығын арттырып, өз мүддесін заң шеңберінде қорғауға мүмкіндік береді.

ЕҢБЕК ҚҰҚЫҒЫ:
БАЛАБАҚША ТӘРБИЕШІСІ
ЖҰМЫСҚА ҚАЙТА
ОРНАЛАСТЫРЫЛДЫ

Осындай оң тәжірибесінің бір мысалы ретінде балабақша тәрбиешісінің еңбек құқықтарын қорғауға қатысты азаматтық істі алуға болады. Талап қоюшы 2017 жылдан бастап балабақша тәрбиешісі ретінде еңбек етіп келген. 2024 жылғы қараша айында жұмыс берушінің бірнеше бұйрығымен оған тәртіптік жаза қолданылған. Атап айтқанда, 2024 жылғы 6 қарашада «сөгіс», ал 18 қарашада «қатаң сөгіс» түріндегі тәртіптік жаза берілген. Сол күні, яғни 2024 жылғы 18 қарашада, жұмыс берушінің бұйрығына сай талап қоюшымен еңбек шарты Еңбек кодексінің 52-бабы 1-тармағының 16) тармақшасына сәйкес бұзылып, ол жұмыстан босатылған.

Талап қоюшы жұмыс берушінің бұл шешімімен келіспей, өзінің еңбек құқығы бұзылды деп есептеп, сотқа жүгінген. Ол жұмыстан босату туралы бұйрықты заңсыз деп тануды, бұрынғы жұмысына қайта орналастыруды, лажсыз бос жүрген уақыты үшін жалақы өндіруді сұраған.

Істі қарау барысында сот жұмыс берушінің тәртіптік жаза қолдануы мен жұмыстан босатуының заңдылығына жан-жақты баға бере отырып, қызметкерді жұмыстан босатуға негіз болған тәртіптік жазалардың заң талабына сәйкес қолданылған-қолданылмағанын зерттеді. Атап айтқанда, жұмыс беруші 2024 жылғы 6 қарашадағы тәртіптік жазаны талап қоюшының аудандық білім бөліміне негізсіз арыз жазуына байланысты қолданғанын сот отырысында растаған. Алайда арыздың негізсіз болмағаны анықталды. Керісінше, талап қоюшының арызы бойынша балабақша меңгерушісіне де тәртіптік жаза қолданылған. Осыған байланысты сот қызметкердің білім бөліміне жүгінуін тәртіптік теріс қылық ретінде бағалауға негіз жоқ деген қорытындыға келген.

Сот шешіміндегі маңызды тұстың бірі – тәртіптік жаза қолдану кезінде жұмыс берушінің заңда белгіленген рәсімдерді қатаң сақтау қажеттігі. Еңбек кодексіне сәйкес, тәртіптік жаза қолданғанға дейін жұмыс беруші қызметкерден жазбаша түсініктеме талап етуге міндетті. Аталған іс бойынша сот жұмыс беруші тарапынан бұл талаптың толық орындалмағанын анықтады. Жауапкер қызметкерден түсініктеме талап етілгенін айтқанымен, оны растайтын тиісті дәлелдеме ұсынбады. Бұдан бөлек, қызметкердің түсініктеме беруден бас тартқаны туралы акті де заң талабына сәйкес рәсімделмеген. Яғни, тәртіптік жаза қолданудың өзінде заңмен белгіленген рәсімдер сақталмаған.

Сот назар аударған тағы бір маңызды мәселе – бір тәртіптік теріс қылық үшін бірнеше тәртіптік жаза қолдануға жол берілмейтіні. Іс материалдарына сәйкес, талап қоюшыға қараша айында алдымен сөгіс, кейін қатаң сөгіс түріндегі тәртіптік жазалар қолданылып, соңынан ол жұмыстан босатылған.

Сот сонымен қатар қызметкердің «жұмысына салғырт қарағаны және ішкі тәртіпке бағынбағаны» туралы жалпы сипаттағы тұжырымдардың нақты дәлелдермен бекітілмегеніне назар аударды. Жұмыс беруші қызметкердің қызметтік киім үлгісін сақтамағанын, көрнекіліксіз сабақ өткізгенін көрсеткенімен, бұл әрекеттердің нақты қашан, қандай жағдайда жасалғанын және олардың қызметкердің еңбек міндеттерін тиісінше орындамауымен байланысты екенін растайтын жеткілікті әрі дәйекті дәлелдемелер ұсынбаған. Осы орайда, сот талап қоюшының еңбек міндеттерін дәлелсіз себептермен қайталап орындамау немесе қайталап тиісінше орындамау белгілері өз дәлелелін таппады деген құқықтық ұстанымға келген.

Сот істі қарау нәтижесінде жұмыс берушінің қызметкерді жұмыстан босату туралы бұйрығын заңсыз деп, ол бұрынғы тәрбиеші қызметіне қайта орналастырылуға тиіс деп таныды. Сонымен қатар, оның лажсыз бос жүрген уақыты үшін заңда белгіленген шекте жалақы өндіру туралы шешім қабылдады. Осылайша, сот балабақша тәрбиешісінің еңбек құқықтарын қалпына келтіріп, оны бұрынғы жұмысына қайта орналастыру туралы шешім қабылдады. Бұл азаматтық іс – еңбек заңнамасының талаптарын сақтаудың маңызын көрсетеді.

Біріншіден, жұмыс беруші қызметкерді тәртіптік жауаптылыққа тартқан кезде заңда белгіленген барлық рәсімдерді сақтауға міндетті.

Екіншіден, қызметкердің еңбек міндетін бұзғаны туралы жалпы сипаттағы тұжырымдардың өзі жеткіліксіз. Тәртіптік теріс қылық нақты фактілермен және тиісті дәлелдемелермен расталуы қажет.

Үшіншіден, бір тәртіптік теріс қылық үшін бірнеше тәртіптік жаза қолдануға жол берілмейді.

Төртіншіден, заңсыз жұмыстан шығарылған азаматтың бұзылған еңбек құқықтары сот арқылы қалпына келтірілуі мүмкін. Аталған азаматтық іс – азаматтың еңбек құқығы сот арқылы тиімді қорғалғанының нақты мысалы.

Сот жұмыс берушінің тәртіптік жаза қолдану және еңбек шартын бұзу кезінде заң талаптарын толық сақтамағанын анықтап, жұмыстан босату туралы бұйрықты заңсыз деп таныды және азаматты бұрынғы жұмысына қайта орналастыру туралы шешім қабылдады. Бұл азаматтық іс еңбек қатынастарының әрбір тарабы үшін маңызды құқықтық сабақ береді. Қызметкер өз құқықтарын білуі және заңды жолмен қорғауы қажет болса, жұмыс беруші еңбек заңнамасында белгіленген талаптар мен рәсімдерді қатаң сақтауға тиіс.

Заң талаптарының сақталуы – еңбек қатынастарындағы тұрақтылықтың, ал сот арқылы бұзылған құқықтың қалпына келтірілуі – әділдік пен заң үстемдігінің маңызды көрінісі.

Б.МАХАМБЕТАЛИ,
Шалқар аудандық сотының судьясы
АҚТӨБЕ ОБЛЫСЫ

ПІКІР

ӨЗ ТІЛІНДІ СҮЮ ӨЗГЕ ТІЛГЕ
ҚҰРМЕТСІЗДІК ТАНЫТУ ДЕГЕН СӨЗ ЕМЕС

Қазақ тілі – мағынасы терең, сөздік қоры бай, синонимдік тіркесі мол, көркем де шұрайлы тіл. Халқымыздың жыраулары, билері мен шешендері ана тіліміздің құдіреті арқылы ел бірлігін нығайтып, дауларды шешіп, көйінгі ұрпаққа өшпес мұра қалдырды. Ал Абай қазақ тілінің көркемдік мүмкіндігін жаңа деңгейге көтеріп, оның құдіретін бүкіл халыққа таныта білді.

Ана тілімізді құрметтеу, оны сақтау және дамыту – ортақ міндетіміз. Өз тілінді сүю өзге тілге құрметсіздік таныту деген сөз емес. Керісінше, өз ана тілін қадірлей білген адам өзге халықтың тілі мен мәдениетін де құрмет-

тей алады. Батыс Қазақстан облысының мамандандырылған ауданаралық экономикалық сотында мемлекеттік тілдің қолданылуы мен дамуына тұрақты көңіл бөлінеді. Судьялар мен сот мамандары мемлекеттік тіл мәселесіне

арналған дөңгелек үстелдер өткізіп, мақалалар жариялап, бұқаралық ақпарат құралдары арқылы халықпен тығыз байланыс орнатып келеді.

2026 жылдың 7 айында сотқа азаматтардан 1977 талап қою арызы түссе, оның 365-і мемлекеттік тілде берілген. Ал 2025 жылдың осы кезеңінде

түскен 2178 талап қою арызының 312-сі мемлекеттік тілде болған. Яғни, мемлекеттік тілде берілген талап қою арызының саны биыл 53-ке артқан. Бұл мемлекеттік тілдің сот жүйесінде қолданылу аясының кеңейіп келе жатқанын көрсетеді.

Тілге деген құрмет – елге деген құрмет. Сондықтан ана тілімізді ардақтап, оның дамуына әрқайсысымыз өз үлесімізді қосудымыз қажет.

Диана БУРЕКЕШОВА,
Батыс Қазақстан облысы
мамандандырылған ауданаралық
экономикалық сотының бас
маманы - сот мәжілісінің хатшысы

ТАЛҚЫ

Саяси реформалар елдің даму бағытын айқында-са, қоғамдық құндылықтар оның болашақтағы келбетін қалыптастырады. Сондықтан мәдениет, әдеп пен өдет мәселесі жеке адамның тәрбиесімен шектелмейді. Бұл – ұлттық бірегейлікке, азаматтық жауапкершілікке және қоғамның сапасына тікелей қатысты мәселе.

ӘДЕПТІҢ АЛҒАШҚЫ МЕКТЕБІ – ОТБАСЫ

Оралда Қазақстан Халық Кеңесінің ұйымдастыруымен өткен «Жаңа қоғамдық этика: мәдениет, әдеп, әдет» республикалық форумы осы маңызды тақырыпты кеңінен талқылауға мүмкіндік берді. Президент тапсырмаларын іске асыру аясында конституциялық органның өңірлерде өткізген алғашқы іс-шарасына мыңнан астам қоғам өкілі, белсенді аналар мен сарапшылар қатысты. Алкалы жиынның негізгі өзегі – ұлттық тәрбие мен қоғамдық мәдениеттің сабақтастығын нығайту, азаматтық жауапкершілікті арттыру және ортақ құндылықтарды күнделікті өмірдің ажырамас бөлігіне айналдыру.

Форумның мәнін оның атауынан-ақ аңғаруға болады. Мәдениет, әдеп, әдет – бір-бірімен сабақтас болғанымен, әрқайсысының өзіндік орны бар ұғымдар. Мәдениет адамның дүниетанымын танытса, әдеп оның өзгелермен қарым-қатынасынан көрінеді. Ал әдет – адамның күнделікті әрекетіне айналған мінез-құлық өлшемі. Қоғамның шынайы келбеті осы үш ұғымның қаншалықты үйлескенінен байқалады.

Форумның ашылуында Қазақстан Халық Кеңесінің төрағасы Ерлан Қошанов Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың қатысушыларға арнаған құттықтау хатын оқып берді. Президент өз құттықтауында Конституцияның мемлекет дамуы мен ұлттық болмысты айқындаудағы маңызын атап өтіп, оның негізгі құндылықтарын, есіресе жастар арасында кеңінен түсіндіру қажеттігіне назар аударған. Мемлекет басшысы өркеніетті ел болу Отан мүддесі үшін тұтас қоғам болып табанды еңбек етуден басталатынын атап көрсетті. Еңбекті қадірлейтін, әр іске жауапкершілікпен қарайтын, қоғам игілігіне жанашырлық танытатын азаматтар ғана елдің тұрақты дамуына үлес қоса алады.

Бұл ұстаным қоғамдық этика мәселесінің ауқымын кеңейтеді. Өйткені әдептілік тек сыпайы сөйлеу немесе қоғамдық орында өзін дұрыс ұстаумен өлшенбейді. Ол – өз міндетін адал орындау, өзгенің құқығын құрметтеу, ортақ мүлікке жауапкершілікпен қарау, заңды сақтау және қоғам алдындағы парызын сезіну.

Президент көтеріп отырған «Заң мен тәртіп», «Таза Қазақстан», «Адал азамат» қағидаттары да осы құндылықтармен астасады. Олардың әрқайсысы мемлекеттік саясаттың бағытын ғана емес, азаматтардың күнделікті мінез-құлқына қойылатын талапты да айқындайды. Мәселен, тазалықты сақтау тек сенбелікке қатысумен шектелмеуге тиіс. Ол – көшеге қоқыс тастамау, қоғамдық мүлікке ұқыпты қарау, өз үйінің ғана емес, өзі өмір сүретін ортаның да тазалығына жауапкершілікпен қарау. Занды құрметтеу құқық бұзғаны үшін жазаланудан қорқумен ғана өлшенбейді. Оның негізінде өзгенің құқығы мен қоғамның ортақ тәртібін мойындау мәдениеті жатуы керек. Демек, қоғамдық этика мемлекеттік бастамалар мен азаматтың күнделікті әрекеті арасындағы байланысты қалыптастырады.

Қазақстан Халық Кеңесінің төрағасы Ерлан Қошанов өз сөзінде кейінгі жылдардағы реформалардың ел өміріне әкелген өзгеріс-

теріне тоқтала келіп, бірақ кез келген жаңғырудың түпкі нәтижесі инфрақұрылыммен немесе экономикалық көрсеткіштермен ғана шектелмейтініне назар аудартты. Жаңа мектеп салу – білім беру мүмкіндігін кеңейту болса, сол мектепте білімге құштар, еңбекті бағалайтын, елінің болашағына жауапкершілікпен қарайтын ұрпақ тәрбиелеу – одан да ауқымды міндет. Сондықтан саяси және экономикалық реформалар қоғамдық санадағы өзгерістермен қатар жүруі қажет. Ерлан Қошановтың форумда айтқан ойларының өзегінде де осы ұстаным жатыр. Оның пікірінше, реформалар елді бүгін өзгертсе, құндылықтар оның болашақтағы келбетін айқындайды. Бұл – қоғамдық этиканың стратегиялық маңызын ашатын тұжырым.

Қоғамның жаңа сапасы бір күнде қалыптаспайды. Ол отбасындағы тәрбиеден, мектептегі білімнен, еңбек ұжымындағы қарым-қатынастан, қоғамдық кеңістіктегі мінез-құлықтан басталады. Адамның өз міндетіне адал болуы, өзгеге құрмет көрсетуі, қоғамдық мәселелерге бейжай қарамауы – ұлттық құндылықтардың өмірдегі нақты көрінісі.

Сондықтан қоғамдық этиканы қалыптастыруды тек түсіндіру науқаны немесе бір реттік шара ретінде қарастыру жеткіліксіз. Ол мемлекеттік органдардың жұмысынан бастап, білім беру жүйесіне, отбасы тәрбиесіне және қоғамдық институттардың қызметіне дейінгі барлық салада дәйекті түрде орнығуы керек.

Форумның Отан мен отбасы тақырыбын қатар қамтуы да кездейсоқ емес. Қоғамдық әдептің алғашқы мектебі – отбасы. Бала үлкенді құрметтеуді, өзгенің пікірін тыңдауды, еңбекті бағалауды, жауапкершілік алуды алдымен үйде үйренеді. Бірақ бүгінгі қоғамда тәрбие мәселесін тек ата-ананың міндеті ретінде қарастыру жеткіліксіз. Баланың дүниетанымына отбасыдан бөлек, мектеп, әлеуметтік орта, ақпараттық кеңістік және өзі көріп жүрген қоғамдық мінез-құлық та әсер етеді.

Егер балаға адал болу айтылғанымен, айналасында әділетсіздік қалыпты құбылыс ретінде қабылданса, сөз бен іс арасындағы қайшылық оның құндылықтарына әсер етеді. Егер үлкенді құрметтеу талап етіліп, бірақ қоғамдық ортада адамдар бір-біріне құрмет көрсетпесе, тәрбиелік ұстанымның ықпалы әлсірейді. Сондықтан қоғамдық этика, ең алдымен, ересектердің өз әрекетіне жауапкершілікпен қарауынан басталуы керек. Балаларға үлгі болатын орта қалыптастыру – отбасының ғана емес, бүкіл қоғамның міндеті.

Форумда Қазақстан Халық Кеңесінің мүшесі, Республикалық

Аналар алқасының төрайымы Назипа Шанаи, Құрылтай депутаты Снежанна Имашева және басқа да қатысушылардың сөз сөйлеуі тәрбие мен қоғамдық жауапкершілік мәселесінің кең ауқымын көрсетті.

Қоғамдық құндылықтарды нығайтуда аналар қауымдастығының орны ерекше. Өйткені отбасының ішкі ахуалы, ұрпақ тәрбиесі, үлкен мен кішінің арасындағы бай-

ланыс қоғамдағы адамгершілік өлшемдерге тікелей ықпал етеді. Дегенмен бұл жұмысты тек әйелдерге немесе аналарға жүктеу дұрыс емес. Ұрпақ тәрбиесі – әке мен ананың, білім беру ұйымдарының, мемлекеттік институттар мен азаматтық қоғамның ортақ жауапкершілігі.

Форумда қоғамдық этика мәселесі тек жалпы құндылықтар деңгейінде ғана талқыланған жоқ. Қатысушылар қоғамның әртүрлі саласына қатысты нақты проблемаларды көтерді. Қазақстан Халық Кеңесінің мүшесі Наталья Деметьева әскери бөлімдердегі моральдық-тұрмыстық жағдайды жақсарту мәселесіне назар аударды. Бұл бағытта әскери бөлімдердегі жағдайды зерделеп, әскери қызмет өткеру жағдайларын кезең-кезеңімен жақсарту шараларын айқындау жоспарланып отыр. Бұл мәселенің қоғамдық этика тақырыбымен байланысы айқын. Әскери ортадағы тәртіп пен жауапкершілік қызметтік талаптармен ғана шектелмеуі керек. Әскери қызметшінің

қадір-қасиетін құрметтеу, қолайлы жағдай қалыптастыру және адамгершілік қағидаттарын сақтау да маңызды.

Жастарды жұмыспен қамту мәселесі де назардан тыс қалған жоқ. «Жаңа мүмкіндік» қоғамдық бірлестігінің жетекшісі Арман Түлкібаев сұранысқа ие мамандықтарды меңгеруге және жұмысқа орналастуға көмектесетін «JOLTAP» жобасының тәжірибесімен бөлісті. Бұл тәжірибені, соның ішінде ауыл жастарының кәсіби білім алуына және еңбек нарығына қосылуына мүмкіндік беретін тетіктерді кеңейту мәселесі талқыланды.

Форумда кітап оқу мәдениетіне назар аударылуы да маңызды. Кітап оқу – тек бос уақытты өткізудің немесе білім қорын толықтырудың тәсілі емес. Ол адамның ойлау қабілетін дамытып, дүниетанымын кеңейтеді, өзгенің көзқарасын түсінуге және күрделі мәселелерді байыппен бағалауға үйретеді. Ақпарат ағыны күшейген қазіргі заманда бұл қабілеттердің маңызы арта түсті. Әлеуметтік желідегі қысқа хабарламалар мен үстірт пікірлердің арасында ақпаратты саралау, деректі тексеру, өз ойын дәлелмен жеткізу және қарсы пікірді құрметтеу мәдениетін қалыптастыру қажет.

Кітап оқитын қоғам – міндетті түрде бәрі бірдей ойлайтын қоғам емес. Керісінше, ол әртүрлі пікірді түсініп, ортақ мәселені ақылмен талқылай алатын қоғам болуы керек. Бұл тұрғыдан алғанда, оқу мәдениетін дамыту қоғамдық этиканың маңызды бөлігіне айналады. Өйткені білім мен мәдениет адамның өзіне ғана емес, қоғаммен қарым-қатынасына да әсер етеді.

Жаңа қоғамдық этика дегеніміз – бұрынғы құндылықтардан бас тарту емес. Керісінше, ұлттық тәрбиенің озық дәстүрлерін қазіргі қоғамның талаптарымен сабақтастыру. Үлкенді сыйлау мен кішіге қамқор болу, адал еңбек ету мен білімге ұмтылу, туған тілді құрметтеп, әлемге ашық болу – бір-біріне қайшы ұстанымдар емес. Олар заманауи әрі жауапты қоғамның ортақ негізін құрайды.

Оралдағы форум осы құндылықтарды кеңінен талқылауға мүмкіндік берді. Ендігі міндет – айтылған ұсыныстарды жүйелі жұмысқа айналдыру, қоғамдық этика қағидаттарын білім беру, отбасы тәрбиесі, жастар саясаты және қоғамдық институттардың қызметімен байланыстыру. Өйткені елдің болашағы тек қабылданған заңдар мен жүзеге асқан реформаларға ғана емес, сол заңдарды құрметтейтін, ортақ іске жауапкершілікпен қарайтын азаматтардың қалыптасуына да байланысты.

А.ТҰРМАҒАНБЕТОВА,
«Заң газеті»

ЗАҢ ЖӘНЕ ТӘРТІП

ВАНДАЛИЗМГЕ ЖОЛ ЖОҚ!

Астанада жастар заңсыз граффитилерді жойып, «Заң және тәртіп» қағидатын нақты іспен өрнектеді. Өйткені қаланың көркі асқақ ғимараттары мен кең көшелерінде ғана емес, әрбір көшесінің тазалығында, қоғамдық орындарының ұқыптылығында болса керек. Ал ғимарат қабырғаларына рұқсатсыз жазылған жазулар мен жөнсіз салынған суреттер елорданың еңсесін түсіріп қана қоймай, ортақ мүлікке деген құрметтің де сынға түскенін аңғартады.

Есіресе, олардың арасында есірткіні заңсыз жарнамалайтын жазулардың кездесуі қоғамның аландаушылығын еселей түседі. Бұл – қаланың көркіне түскен дақ қана емес, қоғамдық қауіпсіздікке де көлеңке түсіретін күрделі мәселе. Сондықтан мұндай жөнсіз әрекеттерге тосқауыл қою тазалықты сақтаудың ғана емес, қоғам тыныштығы мен жас ұрпақтың қауіпсіздігін қорғаудың да маңызды шарты десек артық айтпаспыз.

Астананың Байқоңыр ауданында «Заң және тәртіп» қағидаты аясында «Вандализмге жол жоқ!» атты іргелі акция өтті. Шараға қатысқан жастар мен еріктілер Абай көшесіндегі ғимараттардың қабырғаларына заңсыз салынған граффитилерді бояп, қала келбетін қалпына келтіруге атсалысты. Акцияны Байқоңыр ауданының ішкі саясат бөлімі, аудандық полиция басқармасы және «Әділет» партиясының «Жастар рухы» жастар қанаты бірлесіп ұйымдастырды. Бұл бастама қоғамдық тәртіпті сақтау тек мемлекеттік органдардың міндеті емес, әр азаматтың ортақ жауапкершілігі екенін айғақтайды.

Қабырғадағы жазу – жай ғана бояу емес

Кейде біреуге ғимараттың қабырғасына жазу болмашы әрекет болып көрінуі мүмкін. Алайда оның артында өзгенің мүлкіне құрметсіздік, қаланың сыртқы келбетіне немқұрайдылық пен заң талаптарының еш елеусіз қалғаны байқалып жатады. Ал заңсыз граффитилер есірткі жарнамасын қамтыған жағдайда, оның зардабы әлдеқайда күрделі болмақ. Акцияға қатысқан «Жастар рухы» жастар қанатының кеңесшісі Диана Жолмұхамбетова мұндай шаралардың маңызы аса зор екенін атап өтті.

Мұндай жазулар қаланың көркін бұзып қана қоймайды, кейде есірткінің заңсыз жарнамасын да қамтиды. Сондықтан қатарластарымыздың қауіпсіздігі үшін осындай акцияларға қатысудамыз. Біз қаламыздың таза әрі қауіпсіз болғанын қалаймыз. Ал ғимараттарға рұқсатсыз жазу жазатындарға дөрекі іс жасамастан бұрын бір сәт ойланңыздар. Бұл – өзгенің мүлкі. Егер шығармашылықпен айналысқыңыз келсе, оны арнайы бөлінген орындарда жүзеге асырыңыздар дегім келеді, – дейді Диана Жолмұхамбетова.

Расында да, шығармашылық еркіндік өзгенің құқығын бұзуға негіз болмауы тиіс. Сурет салуға, өнер арқылы ойын жеткізуге ұмтылу құптарлық болғанымен, ол үшін арнайы бөлінген орындарды пайдалану қажет. Қоғамдық мәдениет дегеніміз өз қалауыңды жүзеге асыра отырып, айналадағы адамдардың да мүддесін ескеру емес пе?!

Сегіз рейд, он екі заңсыз жазу

Өрине, ел ішіндегі бір қарын майды шіріткен құмалақтай болған телісі мен тентегін түзу жолға салу бір реттік акциямен шектелмеуі тиіс. Заңсыз жазуларды анықтау, оларды жою және мұндай әрекеттердің қайталануына жол бермеу бағытындағы жұмыс жүйелі түрде жүргізілгенде ғана оң нәтиже бермек. Мұны Байқоңыр ауданы әкімдігі ішкі саясат бөлімінің басшысы Арман Баянбеков те растады. Оның айтуына қарағанда ауданда вандализмнің алдын алу жұмыстары тұрақты түрде жүргізіліп келеді.

Биыл полиция қызметкерлері мен еріктілер бірлесіп ұйымдастырған есірткі жарнамасы бар граффитилерді анықтау және жою бойынша сегіз мәрте өткізілген рейд біраз шикілікті көрсетті. Нәтижесінде осындай он екі жазу анықталып, боялды. Бұл бағыттағы жұмыстар алдағы уақытта да жалғасын табады, – дейді Арман Баянбеков.

Расында да бұл деректер мәселенің жергілікті биліктің назарынан тыс қалмағанын айғақтайды. Дегенмен, заңсыз жазуларды бояп жоюмен қатар, олардың қайта пайда болуына жол бермеу де аса маңызды. Ол үшін полицияның, әкімдіктің, жастар ұйымдары мен еріктілердің бірлескен жұмысы жалғасып, тұрғындардың құқықтық сауатын арттыруға да басымдық берілуі қажет.

Мұндай шараның жастарға оң ықпал ететінін жергілікті қала тұрғындары да атап өтті. Осындай игі іске жастарды көбірек жұмылдырудың тәрбиелік мәні де зор. Өйткені, қоғамдық орындардағы тазалық пен тәртіптің қаншалықты жауапкершілігі бар екенін түйсігімен сезінетін болады. Қоғамдық іске тікелей қатысуы оларды ортақ мүлікке жанашырлықпен қарауға, өз еңбегінің нәтижесін іс жүзінде бағалауға үйретеді. Тазалықты талап ету оңай, ал оны сақтауға өзін үлес қосу азаматтық жауапкершіліктің нақты көрінісі, – дейді қала тұрғыны Арман Қуандықов.

Тәртіп әр адамның әрекетінен басталады

«Заң және тәртіп» қағидатының мәні заң бұзушылыққа шара қолданумен ғана шектелмейді. Оның негізгі мақсаты – құқық бұзушылықтың алдын алып, заңды құрметтеуді күнделікті өмір салтына айналдыру. Өзгенің мүлкін бүлдірмеу, қоғамдық орындарды таза ұстау, ортақ кеңістікке ұқыптылықпен қарау осы мәдениеттің қарапайым әрі маңызды белгілері десек артық айтпаспыз. Аудан әкімдігі заңсыз жазуларды жою және вандализмнің алдын алу жұмыстарын полициямен, еріктілермен бірлесіп алдағы уақытта да жалғастыруды көздеп отыр. Мұндай бастамалардың нәтижелі болуы қоғамның қолдауына да байланысты.

Абзал АЛПЫСБАЙҰЛЫ
АСТАНА ҚАЛАСЫ

БҮГІНГІНІҢ БАС ТАҚЫРЫБЫ

ҮЙДІҢ КІЛТІН ҰСТАТУ –
МӘСЕЛЕНІҢ ЖАРТЫСЫ
ҒАНА

(Соңы. Басы 1-бетте)

Өткен Құрылтайдың жалпы отырысында Үкімет басшысына жолданған депутаттық сауалдардың ішінде Жалпыұлттық социал-демократиялық партиясы фракциясы депутаттарының осы тұрғыдағы ұстанымы – назарымызды аудартты. Өйткені, бұл – сырт көзге қарапайым ғана көрінетін, бірақ адамның күнделікті өміріне тікелей әсер ететін мәселе. Расында жаңа үйге көшкен отбасы үшін өмір пәтердің есігін ашқан жерден емес, ауладан басталады. Бала қайда ойнайды? Қарт адам қайда отырып демалады? Анасы баласын арбамен қалай алып шығады? Адам кешкі уақытта үйіне қауіпсіз жете ала ма? Жаяу жүргінші жолы бар ма? Аула жарық па? Жазда көлеңке болатын ағаш бар ма? Жанбырдан кейін аула батпаққа айнамай ма? Қыс кезінде қар тазалана ма? Тұрғын үйдің шынайы сапасын міне осы сұрақтардың жауабы анықтайды.

Халықаралық тәжірибе де тұрғын үйге дәл осындай кеңірек көзқарасты қалыптастырып келеді.БҰҰ-ның UN-Habitat ұйымы «лайықты тұрғын үй» ұғымын тек ғимараттың өзімен шектемейді. Оның критерийлеріне қауіпсіздік, қажетті қызметтер мен инфрақұрылымның болуы, өмір сүруге жарамдылық және әртүрлі әлеуметтік топтардың қажеттіліктерін ескеру кіреді. Демек, әлемдік түсінік бойынша адамның баспаналы болуы – оның мәселесінің толық шешілгенін білдірмейді.

Бұл тұрғыда Сингапурдың тәжірибесі назар аударуға тұрарлық. Сингапурдың мемлекеттік тұрғын үй жүйесінде тұрғын үй салу жеке ғимарат тұрғызу ретінде қаралмайды. Бұл елде жаңа аудандарды тұрғын үйлермен бірге мектептер, дүкендер, сая-

бақтар, қоғамдық орталықтар, көлік инфрақұрылымы және жаяу жүргіншілер желісін түгел қамтып, кешенді түрде жоспарлайды екен. Тіпті жаңа тұрғын үй аудандарында қажетті қызметтердің тұрғындар көшіп келгеннен кейін ғана емес, мүмкіндігінше ерте-рек қолжетімді болуы үшін мемлекеттік органдардың жұмысын үйлестіру тетіктері енгізілген. 2026 жылы Сингапур билігі жаңа ірі тұрғын үй жобаларында азық-түлік, дүкен, бала күтімі және автобус қызметтерін тұрғындар көшіп келгенге дейін қамтамасыз етуді жеделдету шараларын жариялапты. Бұл жерде маңызды бір қағида – үй салынып болған соң инфрақұрылым іздемей, инфрақұрылымның тұрғын үймен бірге жоспарлануды. Қазақстан үшін де осы тәсілдің маңызы зор.

Мәселе қаладағы жаңа тұрғын үй кешендерімен ғана шектелмейді. Әсіресе, ауылдық жерлер үшін бұл өте өзекті. Мемлекет ауылдарға дәрігер, мұғалім, мәдениет және басқа да мамандарды тартуға түрлі бағдарламалар арқылы жағдай жасап келеді. Оларға тұрғын үй беру – осы саясаттың маңызды бөлігі. Бірақ жас маманды ауылға шақырып,

Тлоқетерін айтқанда, бізге енді тұрғын үй санын ғана емес, тұрғын үйдің айналасында қалыптасқан өмір сапасын есептейтін уақыт келді. Азаматтардың қайда тұрса да қауіпсіз, қолайлы және адамға лайық ортада өмір сүруге құқығы бар.

үйдің кілтін ұстату – мәселенің жартысы ғана. Оның отбасы үшін қандай қолайлы орта жасалды, баласы баратын мектеп, жас отбасы серуендейтін орын, спортпен айналысатын алаң бар ма? Сонымен қатар қарт ата-анасы келсе, демалатын қоғамдық кеңістік бар ма? Кешелер жарықтандырылған ба? Жаяу жүргінші үшін қауіпсіз жол бар ма? Мұның бәрі «ұсақ-түйек» емес, адамның сол елді мекенде қаншалықты ұзақ әрі жайлы өмір сүретініне әсер ететін факторлар. Егер біз ауылға маман тартқымыз келсе, оған тек баспана емес, өмір сүруге себеп болатын орта ұсынуымыз керек.

Өкінішке орай бізде пайдаға берілетін жаңа тұрғын үйдің ең әлсіз тұсы – кейінге қалдырылатын осы мәселелер. Қазіргі тұрғын үй құрылысының бір қайшылығы осында.Үйдің техникалық сипаттамасы, қабаты, ауданы, инженерлік желісі, құрылыс материалы есепке алынады. Ал ауладағы қарапайым, бірақ адам өміріне тікелей әсер ететін дүниелер кейде кейінге қалдырылады. Ал «кейін» деген сөз кейде бірнеше жылға созылады. Бүгін салынады деген балалар алаңы ертеңге қалады. Көгалдандыру кейінге шегеріледі. Жарықтандыруды жергілікті бюджет шешеді. Жолды басқа бағдарламаға енгізу керек болады. Қоғамдық кеңістікті кім күтіп ұстайтыны белгісіз. Осының салдарынан мемлекеттік қаржыға салынған тұрғын үйдің толық құны мен азамат үшін нақты өмір сапасының арасында алшақтық пайда болады.

Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымы да тұрғын үй мәселесін тек қолжетімділікпен шектемейді. OECD қазіргі тұрғын үй саясатының негізгі міндеттерінің бірі – қолжетімді, сапалы және тұрақты тұрғын үймен қамтамасыз ету екенін атап көрсетеді. Сонымен қатар тұрғын үй саясаты мен жерді пайдалану, көлік және қала құрылысы саясатының өзара үйлесуі маңызды деп санайды. Яғни, әлемдік

сірейді, жолдар бұзылады. Сондықтан тұрғын үй саясатының екінші бөлігі – бар тұрғын үй қорын жанарту және оның айналасындағы ортаны сақтау болуы тиіс. Депутаттық сауалда көтерілген ұсыныстың ең маңызды тұсы да осында. Халық қалаулылары бұл тұрғыда Мемлекет қаржысы есебінен салынатын тұрғын үйге өмір сүруге қажетті ең төменгі бірыңғай стандарт енгізу керектігін мәлімдеді. Олардың айтуынша, бірақ бұл стандарт барлық елді мекенге бірдей дайын үлгімен көшірілмеуі тиіс. Өйткені, Астана мен аудан орталығының мүмкіндігі бірдей емес. Қала мен ауылдың құрылымы әртүрлі. Бірақ адамның қауіпсіз әрі лайықты өмір сүруіне қажетті базалық талап ортақ болуы мүмкін.

Тағы бір мәселе – жауапкершілік. Егер жобада балалар алаңы көрсетіліп, бірақ іс жүзінде салынбаса, кім жауап береді? Егер көгалдандыру қарастырылып, бірнеше жылдан кейін ол мүлдем жоқ болса, оны кім қалпына келтіреді? Егер жаяу жүргінші жолы қағазда бар да, жерде жоқ болса, қабылдау кезінде қалай бағаланады? Сондықтан жаңа стандартпен қатар қабылдау және бақылау механизмін де өзгерту қажет. Тұрғын үй пайдалануға берілген кезде тек ғимараттың сапасы емес, оның айналасындағы жоспарланған инфрақұрылымның орындалуы да тексерілуі тиіс. Мемлекеттік тұрғын үйді қабылдауда «үй салынды ма?» және «адам өмір сүруге қажетті орта толық қалыптасты ма?» деген сұрақтар қабырғасынан қойылуы керек.

Әрине, мұндай ұсынысқа «бұл қосымша бюджет шығынын талап етеді» деген уәж айтылуы мүмкін. Бірақ мәселенің екінші жағын да есептеу керек. Егер тұрғын үй бастапқыда дұрыс жоспарланбаса, кейін оның айналасын абаттандыру үшін қайтадан бюджет қаражатын жұмсауға тура келеді.Ал дұрыс жоспарлау бастапқы кезеңде көптеген шығынның алдын алады. Сондықтан мәселе бюджетке қосымша салмақ түсіруде емес, сол бюджет қаржысының тиімділігін арттыруда. Төкетерін айтқанда, бізге енді тұрғын үй санын ғана емес, тұрғын үйдің айналасында қалыптасқан өмір сапасын есептейтін уақыт келді. Азаматтардың қайда тұрса да қауіпсіз, қолайлы және адамға лайық ортада өмір сүруге құқығы бар.

Айша ҚҰРМАНҒАЛИ,
«Заң газеті

ТҮЙТКІЛ

ТҮСІНІКСІЗ ТЕРМИН
ТІЛДІҢ ҚҰНЫН ТҮСІРЕДІ

Мемлекеттілік туралы сөз болған жерде мемлекеттік тіл мәселесі де одан бөлек қаралмайды. Өйткені тіл – халықтың күнделікті қарым-қатынас құралы ғана емес, тарихи жадының, дүниетанымының, мәдениеті мен ұлттық болмысының сабақтастығын сақтайтын құндылық. Сондықтан Республика күні қарсаңында мемлекеттік тілдің қоғамдағы орны туралы ой қозғау – бүгінгі күн үшін де маңызды.

Қазақ тіліне мемлекеттік тіл мәртебесінің берілуі – оның қоғамдық өмірдің барлық саласында еркін қолданылуына мүмкіндік беретін үлкен жауапкершілік. Алайда тілдің мәртебесі заңда белгіленуімен ғана толық жүзеге аспайды. Оның шынайы беделі азаматтардың күнделікті өмірде қаншалықты қолданатынымен, мемлекеттік мекемелерде, білім мен ғылымда, сот жүйесінде, қызмет көрсету саласында және цифрлық кеңістікте қаншалықты табиғи орныққанымен өлшенеді. Осы тұрғыдан қарағанда, мемлекеттік тілді дамыту тек тіл мамандарының немесе белгілі бір мекемелердің міндеті емес. Бұл – қоғамның ортақ ісі.

Меніңше, мемлекеттік тілдің қолданыс аясын кеңейтудің ең тиімді жолы – оны міндет ретінде ғана емес, қажеттілік пен мүмкіндік ретінде қалыптастыру. Адам тілді тек талап болғандықтан емес, сол тіл арқылы сапалы білім алып, кәсіби қызмет атқарып, қажетті ақпаратқа қол жеткізіп, өз ойын еркін жеткізе алатынын сезінгенде тұрақты түрде қолданады. Сондықтан қазақ тіліндегі сапалы мазмұнның көбеюі аса маңызды. Әсіресе құқық, экономика, медицина, ақпараттық технология, ғылым және мемлекеттік басқару салаларындағы түсінікті әрі сауатты қазақша контент тілдің практикалық маңызын арттырады.

Мемлекеттік тілдің беделі ең алдымен оның сапалы қолданылуынан көрінеді. Кейде ресми мәтіндердегі күрделі сөйлемдер, сәтсіз аудармалар мен түсініксіз терминдер қарапайым азаматқа ақпаратты қабылдауды қиындатады. Мұндай жағдайда мәселе қазақ тілінің мүмкіндігінде емес, оны қолдану тәсілінде жатыр. Мемлекет-

тік органдардағы құжат тілі нақты, ықшам және түсінікті болғаны жөн. Қазақ тілінде бастапқыдан ойластырылып жазылған мәтін мен басқа тілден сөзбе-сөз аударылған мәтіннің айырмашылығы бірден байқалады. Сондықтан мемлекеттік тілдегі құжат сапасын көтеру – оның қолданылу аясын кеңейтумен қатар жүруі тиіс.

Бұл мәселе сот саласы үшін де ерекше маңызға ие. Сотқа жүгінген азамат үшін құқықтық рәсімдердің түсінікті болуы – әділ сот төрелігіне қол жеткізудің маңызды шарттарының бірі. Заң тілі дәлдікті қажет етеді, бірақ дәлдік күрделілік деген сөз емес. Азамат сот актісінің, хабарламаның немесе өзіне қатысты қабылданған шешімнің мәнін түсіне алуы керек. Осы себепті сот ісін жүргізуде мемлекеттік тілдің сапалы қолданылуы тек тіл саясатына қатысты мәселе емес, құқықтық мәдениеттің де көрсеткіші деп ойлаймын.

Тіл мәдениеті де назардан тыс қалмауға тиіс. Қазіргі кезде әлеуметтік желілер мен мессенджерлер адамдардың жазу дағдысына елеулі ықпал етіп отыр. Қысқартылған сөздер, орфографиялық қателер және өзге тілдердің сөздерін орынсыз араластыру күнделікті қолданыста жиі кездеседі. Әрине, тіл үнемі дамиды, жаңа сөздермен толығады. Дегенмен даму сауаттылықтан бас тарту дегенді білдірмейді. Әдеби тіл нормаларын сақтау, ойды анық жеткізу және сөзді орнымен қолдану мемлекеттік тілге деген құрметтің күнделікті көрінісі болуы керек.

Қазақ тілінің болашағы жас ұрпақтың оны қандай деңгейде меңгеріп, қандай жағдайда қолданынына тікелей байланысты. Баланың тілді жақсы

Динара БЕКТАСОВА,
Семей қаласы қылмыстық істер жөніндегі
ауданаралық соты әкімшісі басшысы

білуі үшін мектептегі сабақтың өзі жеткіліксіз. Отбасындағы қарым-қатынас, оқитын кітабы, көретін бағдарламасы, қолданатын қосымшалары мен интернеттегі мазмұны да үлкен рөл атқарады. Егер қазақ тілі білімнің, технологияның, шығармашылықтың және заманауи кәсіптердің тілі ретінде кеңінен қолданылса, жастар оны өмірдің табиғи бөлігі ретінде қабылдайды. Сондықтан балалар мен жастарға арналған сапалы кітаптар, ғылыми-көпшілік материалдар, цифрлық сервистер және танымдық жобалар санын арттыру қажет.

Мемлекеттік тіл ел бірлігін нығайтуға да қызмет етуі тиіс. Қазақстан – түрлі этнос өкілдері ортақ Отан құрған мемлекет. Осындай қоғамда мемлекеттік тіл адамдарды бір-бірінен алшақтатаын емес, ортақ азаматтық кеңістікке біріктіретін құрал болғаны маңызды. Қазақ тілін үйренуге ниет білдірген әр азаматқа қолайлы жағдай жасау, сапалы оқу материалдарын ұсыну және тілдік орта қалыптастыру осы мақсатқа жеткізеді. Тілді құрметтеу мәжбүрлеумен емес, оның қоғамдық

қажеттілігі мен құндылығын сезіндіру арқылы орныққан кезде нәтиже тұрақты болады.

Осы бағытта бірнеше мәселеге басымдық берген дұрыс деп санаймын. Біріншіден, мемлекеттік мекемелердегі қазақша құжаттардың сапасына қойылатын талап күшейіп, қызметкерлердің іс қағаздарын мемлекеттік тілде бастапқыдан сауатты әзірлеу дағдысы жетілдірілуі керек. Екіншіден, салалық терминдерді біріздендірумен бірге олардың қарапайым азаматқа түсінікті болуына мән берген жөн. Үшіншіден, мемлекеттік тілді үйретуде тек грамматикалық білімге емес, нақты өмірде сөйлеу мен жазу дағдыларына басымдық қажет. Төртіншіден, қазақ тіліндегі заманауи цифрлық өнімдер мен кәсіби мазмұнды көбейтуге жағдай жасалуы тиіс.

Сонымен қатар тіл мәселесінде әр адамның жеке жауапкершілігі бар. Мемлекеттік тілдің дамуын тек жоғарыдан қабылданатын шешімдерден күту жеткіліксіз. Күнделікті қызметте қазақ тілінде сауатты хат жазу, азаматпен түсінікті сөйлесу, баламен қазақша кітап оқу, сапалы қазақша ақпаратты таңдау сияқты қарапайым әрекеттердің өзі тілдік ортаны қалыптастырады. Тілдің өміршеңдігі оны қанша адамның білетінімен ғана емес, қанша адамның оны күн сайын еркін әрі сапалы қолданатынымен айқындалады.

Республика күні бізге мемлекеттіліктің қадірін және оны нығайтудағы әр азаматтың жауапкершілігін еске салады. Тәуелсіз мемлекеттің тұғыры оның заңдары мен институттарымен қатар, ортақ құндылықтарымен де берік. Сол құндылықтардың бірі – мемлекеттік тіл. Қазақ тілінің қоғамдық өмірдегі орнының нығаюы ұлттық мәдениетті сақтауға ғана емес, азаматтардың өзара түсіністігі мен елдің рухани тұтастығына да ықпал етеді.

Мемлекеттік тілдің болашағы туралы сөз еткенде, басты мақсатты тек көрсеткіштермен өлшеуге болмайды. Негізгі нәтиже – қазақ тілінің адамның күнделікті өмірінде қажет, қолайлы әрі беделді тілге айналуы. Ол үшін сапалы білім, сауатты тілдік орта, түсінікті ресми коммуникация және әр азаматтың жауапкершілігі қатар жүруі қажет. Мемлекеттік тілге құрмет – өткенге тағзым ғана емес, болашаққа деген жауапкершілік. Тіліміздің өрісі кеңейген сайын елдік санамыз да нығайып, тәуелсіз Қазақстанның рухани негізі беки түседі.

ПАРЫЗ БЕН ҚАРЫЗ

Алматы қалалық сотының бастамасымен сот жүйесінің әбелсенді ардагерлері, судьялар мен Сот өкімшілігінің Алматы қаласындағы қызметкерлерінен құралған арнайы топ Алматы қаласы соттарының тарихы музейіне материалдар жинау бағытында ауқымды жұмыс жүргізіп келеді. Осы ізденістер барысында өзім қызмет ететін Медеу аудандық соты тарихының тоқсан жылдан асатыны анықталды. Бұрын ол Фрунзе аудандық соты деп аталған.

жалғап, Қазақ мемлекеттік университетінің заң факультетін бітіріп, адвокат болды. Қабден Бейсенұлы туралы құжат, фотосуреттер мен газет жарияланымдарынан тұратын мол архивті жинауға осы қызының көмегі тиді. Әр жылдары берген сұхбаттарының арқасында бүгінде өмірбаянының жекелеген тұстарын қалпына келтіруге мүм-

СОТ ЖҮЙЕСІ ТАРИХЫНДАҒЫ ТАҒЫЛЫМДЫ ТҰЛҒА

Бейбіт өмірге оралған Қабден Бейсенұлы заңға қызмет ету жолын таңдады. Алматы заң мектебін, кейін Қазақ мемлекеттік университетінің заң факультетін бітірді. Жиырма жылға жуық Целиноград пен Алматы қалаларында халық судьясы болып еңбек етті. Кейін Талдықорған облыстық адвокаттар алқасын басқарды, Алматыдағы заң консультациясына жетекшілік етті. Зейнетке шыққан соң да қалалық адвокаттар алқасында жұмысын жалғастырды.

Қазақстандық сот төрелігінің қалыптасуына адал еңбегімен үлес қосқан тұлғалар туралы архив құжаттары, фотосуреттер мен естеліктер тіркектеп жиналуда. Солардың арасында Ұлы Отан соғысының қатысушысы, соғыс мүгедегі, сот және әділет органдарындағы қызметке өмірінің қырық жылға жуығын арнаған халық судьясы Қабден Бейсенұлы Жағипаровтың орны ерекше.

Қабден Бейсенұлы жастайынан тағдыр тауқыметін көп тартты. Алты жасынан балалар үйінде тәрбиеленді. Түркістанда орта мектепті бітірген соң әскер қатарына шақырылып, В.И. Ленин атындағы Ташкент әскери командалық училищесін тәмамдады. Он тоғыз жасында майданға аттанды.

Алғаш рет 1942 жылы 3 ақпанда Великие Луки түбінде ұрысқа кірді. Волхов майданында автоматшылар взводын басқарып, Синявино бағытында Ленинградты азат ету жолындағы шайқастарға қатысты. Кейін 1-Балтық майданына жіберіліп, полк штабы жанындағы барлау бөлімшесіне басшылық етті. Ұрыспен барлау жүргізу, жау әскерінен «тіл» әкелу, қарсылас туралы мәлімет жинау – оның бөлімшесіне жүктелген аса күрделі міндеттер еді.

Қабден Бейсенұлы соғыс туралы әсірелемей, артық сөзге бармай әңгімелейтін. Өз ерлігін сирек сөз етіп, көбіне майдандас жолдастарын, соғыстың ауыр күндерін еске алатын. Әңгімелерінен қол астындағы жауынгерлер үшін сезінген жауапкершілігі айқын аңғарылатын.

Ол 1942 жылдың қақаған қысында бөлімшесінің тұтқиылдан шабуыл жасап, жау басып алған ауылдардың бірін азат еткенін еске алған. Сол ерлігі үшін алғашқы жауынгерлік наградасы – «Ерлігі үшін» медалімен марапаттал-

ды. Ұзақ жорықтарда жауынгерлердің жүріп келе жатып ұйықтауға да үйренгенін, қар үстінде шабуылды сағаттап күткен сәттерін әңгімелейтін. Майданда ол үшін бәрінен қымбат болғаны – қасында жүрген қарулас жолдастары еді.

Белоруссияны азат ету кезеңі оның жадында айрықша сақталды. Қираған ауылдар, жау басқыншылығын бастан өткерген бейбіт тұрғындармен кездесулер, соғыс құрбаны болған жандардың қасіретті тағдыры есінен кетпейтін. Белоруссияны азат етуге қатысқаны үшін арада ондаған жыл өткенде Беларусь Республикасының мерейтойлық медальдарымен марапатталып, осы ел Президентінің атынан алғыс хат алды. Көрсеткен ерлігі мен қаһармандығы үшін Қабден Бейсенұлы «Қызыл Жұлдыз», І дәрежелі «Отан соғысы» ордендерімен, «Ерлігі үшін» медалімен және өзге де мемлекеттік наградалармен марапатталды.

1944 жылғы қазанда Кёнигсберг үшін болған ұрыстарда басынан, иығынан және кеудесінен ауыр жараланды. Әскери госпитальда жеті ай емделіп, Жеңіс күнін сонда қарсы алды. Соғыстан кейін Ұлы Отан соғысының мүгедегі деп танылды.

Бейбіт өмірге оралған Қабден Бейсенұлы заңға қызмет ету жолын таңдады. Алматы заң мектебін, кейін Қазақ мемлекеттік университетінің заң факультетін бітірді. Жиырма жылға жуық Целиноград пен Алматы қалаларында халық судьясы болып еңбек етті. Кейін Талдықорған облыстық адвокаттар алқасын басқарды, Алматыдағы заң консультациясына жетекшілік етті. Зейнетке шыққан соң да қалалық адвокаттар алқасында жұмысын жалғастырды.

Жұбайымен бірге үш бала тәрбиелеп өсірді. Қызы Жанна әке жолын

кіндік туды. Бұл жарияланымдар оның бейнесін танытып қоймай, адамдық болмысын да аша түседі. Тағдырдың талай ауыр сынағынан өтсе де, Қабден Бейсенұлы қарапайым қалпынан айнамаған. Сұхбаттарының бірінде ол жеңімпаз ұрпақтың Отанын қорғап қоймай, соғыстан кейін елді қалпына келтіргенін, сол еңбегі үшін өзіне айрықша артықшылық талап етпегенін айтқан.

Өмірінің соңғы жылдарына дейін мектеп оқушыларымен кездесіп, жас ұрпаққа соғыс пен майдандас жолдастары туралы әңгімелейді. Отанды қорғау әр адамның қасиетті борышы екенін ұғындырды. Әріптестері Қабден Бейсенұлын ерекше ықыласпен еске алады. Еңбек жолының басында оның сот отырысының хатшысы болып жұмыс істеген отставкадағы судья Наталья Николаевна Лаптева ардагерді бойы биік, сымбатты, офицерге тән тік қалпын сақтаған өте келбетті азамат ретінде сипаттады. Сақталған фотосуреттерден де оның киім киісіндегі мінсіз талғамы, жинақылығы, әсем келбеті мен ұстамды болмысы аңғарылады. Салтанатты жиындарда кеудесіне таққан көптеген жауынгерлік орден-медальдары жарқырап тұратын. Майданда жүріп өткен жолы әріптестерінің шынайы құрметін тудыратын. Қаймықпас барлаушы ретіндегі ерлігі аңыздай айтылатын.

Дегенмен, Наталья Николаевна-ның жадында ол, ең алдымен, зиялылығымен, ұстанымына беріктігімен, адамдарға деген ізгі ықыласымен және әділдігімен сақталған. Қатар еңбек ету бақыты бұйырған жандар оны осындай қасиеттерімен еске алады.

Бүгінде сот жүйесінің тарихын түгендей отырып, ерлігімен, адалдығымен және кәсібіне беріктігімен қазақстандық сот төрелігінің беделін қалыптастырған тұлғалардың есімін жаңғыртып келеміз. Қабден Бейсенұлы Жағипаров – майдан даласында Отанын қорғап, одан кейінгі өмірін заңға қызмет етуге арнаған ұрпақтың өкілі. Осындай азаматтардың есімін ұлықтап, олар туралы естелікті сақтау – кәсіби әрі адамдық парызымыз.

Динара ҚҰЙКАБАЕВА,
Медеу аудандық сотының судьясы
АЛМАТЫ ҚАЛАСЫ

БАҒДАР

ҰЛТТЫ ҰЙЫТАТЫН ҰСТЫН

Мемлекеттік тіл – халықтың баға жетпес байлығы, елдіктің басты нышаны. Мемлекеттік тілдің мәртебесін көтеру, сақтау және маңызын арттыру қай мемлекетте болмасын өзекті мәселенің бірі болып табылады. Соның бірі біздің елімізде де орын алуда.

У.АЙТЖАНОВА,
Байғанин аудандық сотының төрағасы

Олай дейтініміз, сотқа жүгінген азаматтардың ұлты қазақ бола тұра әлі күнге дейін арыз-шағымдарын және тағы басқа да құжаттарын орыс тілінде жолдап жатады. Мұның себебі неде? Мемлекеттік тілдің айналасында мұндай ахуалдың қалыптасуына бірнеше мәселе түрткі болып жатқандай.

Мысалы, азаматтар арызды орысша жазса, қаралатын іс тез әрі нәтижелі қаралады деп санайды. Бұл өте қате пікір. Істердің сапалы қаралуы арыздың қай тілде жазылуына байланысты емес. Әрбір арыз-шағымды қараудың тәртібі құқықтық тұрғыда қарастырылған.

Жалпы, еліміздің ұлттық қауіпсіздігі, әлеуметтік тұрақтылығы мен интеллектуалды даму мәселесі мемлекеттік тіліміздің ұлттық дәрежесімен тікелей байланысты. Тіл

– еліміздің мәдениетін қалыптастырып, оның тарихын, тұрмысы мен әдеп-ғұрпын және салт-дәстүрін терең танытуға мүмкіндік береді. Сондықтан да мемлекеттік тілді білу қажеттілік екенін насихаттаудың маңызы зор.

Қазіргі кезде еліміздің соттарында қазақ тілін қолдану аясын кеңейту мақсатында көптеген игі шаралар өтуде. Нақты айтар болсақ, біздің сот тарапынан да қазақ тілінің қолдану аясын кеңейту және мемлекеттік тілдің дамуына кедергі келтіретін мәселелерді талқылау бойынша дөңгелек үстел, семинар, түсіндіру жұмыстары ұйымдастырылуда. Онда мемлекеттік тілді дамытудың маңыздылығын айтып, соның ішінде сот ісін жүргізу тіліне әсер ететін бірқатар факторлар аталып өтіледі. Сондай-ақ, сотқа дейінгі іс жүргізу органдарының тілдік қағидатты іске асыруды реттейтін құқықтық нормаларды процестік құжаттарды дайындау кезінде қатаң сақтау, құжаттардың мазмұнына, іске қатысушы, сот ісін жүргізу тілін білмейтін адамдарды сапалы аудармамен қамтамасыз ету мәселесі де талқыланады. Азаматтардың тілдерді таңдау құқығының сақталуын, іс бойынша өндірістің мемлекеттік тілде жүргізілуін, «Сот ісін жүргізу тілі туралы» заңнама нормаларының бұзылуына жол берілмеуі жөнінде де түсіндіріледі.

Адамдар арасындағы бірлікті ұстап тұрған тіл болғандықтан, еліміз дамып, мемлекетіміз өркендесін десек, әуелі ұлтты ұйыстырудың құралы болып отырған қазақ тілінің мәртебесін көтеруде белсенділік танытуымыз керек.

АҚТӨБЕ ОБЛЫСЫ

ЖАҢАШЫЛДЫҚ

АЙРЫҚША СОТТЫЛЫҚ ЕРЕЖЕЛЕРІ ИМПЕРАТИВТІК СИПАТҚА ИЕ

Қазіргі таңда азаматтық-құқықтық қатынастардың кеңеюі мен цифрлық технологиялардың енгізілуі сот жүйесінің алдына жаңа міндеттер қойып отыр.

Осы тұрғыда азаматтық істердегі эксауматтық соттылық институтының маңызы зор. Ол сот төрелігінің қолжетімділігін қамтамасыз етуге, азаматтар мен заңды тұлғалар құқығын қорғауға, сондай-ақ азаматтық процесті оңтайландыруға бағытталған.

Бұл құқықтық институт дербес процестік табиғатымен ерекшеленеді және заңнамада бекітілген соттылықтың өзге түрлерінен нақты ажыратылған.

Эксауматтық соттылық қағидаты бойынша істерді бөлу ақпараттық жүйе арқылы автоматты түрде жүзеге асырылады, бұл осы кезеңде адами фактордың әсерін туындатпайды.

Талап қою арызы бағдарламалық кешен арқылы процеске қатысушылардың орналасқан немесе тұрғылықты жеріне қарамастан, ел өңірінің тиісті сотына жолданады. Осы тегіктің мақсаты сот корпусына түсетін жүктемені теңестіру, процестік бейтараптылықты сақтау және дауларды қарау кезінде объективтілікті қамтамасыз ету болып табылады.

Эксауматтық соттылық қағидаты процеске қатысушылардың ерік білдіруіне байланыссыз қолданылады және Азаматтық процестік кодекстің 32-бабымен реттелетін келісімдік соттылықтан өзгешеленеді. Келісімдік соттылық тараптардың өзара келісіміне негізделеді, оны олар өз қалауы бойынша жасалатын шарт мәтінінде тиісті ескертпе түрінде алдын ала бекітеді. Шартқа осы талапты енгізу арқылы кәсіпкерлік субъектілері болашақта туындауы мүмкін дауларын шешетін өзара келісіммен нақты аумақтық сотты айқындайды.

Бұдан бөлек, істерді автоматты түрде эксауматтық бөлу кезінде Азаматтық процестік кодекстің 31-бабында бекітілген айрықша соттылық ережелерінің сақталуы міндетті болып табылады. Жылжымайтын мүлікке құқықтар туралы, мүлікті аресттен босату туралы және заңда белгіленген өзге де санаттағы істер тек сол мүліктің орналасқан жері бойынша қаралуға жатады. Айрықша соттылық ережелері императивтік сипатқа ие. Олар шарттағы тараптардың келісімімен де, автоматтандырылған жүйенің алгоритмдерімен де өзгертіле алмайды.

Бүгінгі таңда эксауматтық тәсілдің іскерлік орта мен кәсіпкерлік субъектілері үшін, атап айтқанда, мамандандырылған ауданаралық экономикалық соттардың іс жүргізуінде тәжірибелік маңызы бар. Бұл ретте эксауматтық соттылық қағидатын іске асыру сот процесінің жариялылығы мен ашықтығы деңгейін арттыруға айтарлықтай ықпал етеді. Автоматтандырылған жүйенің іс материалдарын өзге өңірге жолдауы тараптар мүддесінің теңгерімін сақтаудың процестік кепілі болып табылады. Бұл процеске қатысушыларға тараптардың процестік теңдігі жағдайында өз уәждерін құқықтық тұрғыдан негіздеуге толық мүмкіндік береді. Яғни, эксауматтық соттылық сот билігінің беделін нығайтуға әсер ететін, азаматтық процесті жаңғыртудың құралы болып табылатынын атап өткен жөн.

Любовь АҚЧУЛАКОВА,
Батыс Қазақстан облысы мамандандырылған ауданаралық экономикалық сотының судьясы

ОҢ ҚАДАМ

Еңбек нарығына енді Ғана қадам басқан жастарға жұмыс табу, кәсіби тәжірибе жинау және мамандығы бойынша орнығу бүгінгі күнде аса өзекті мәселелердің бірі. Астанада жыл басынан бері мыңдаған жасқа жұмысқа орналасуға қолдау көрсетіліп, кәсіби дамуына мүмкіндік беретін бірқатар іргелі бағдарлама жүзеге асырылуда.

Алған білімін тәжірибемен ұштастырып, тұрақты жұмысқа орналасу, кәсіби ортаға бейімделіп, еңбек жолын бастау үлкен машақат. Өйткені дипломның болуы көп жағдайда жұмысқа орналасуға кепілдік бола бермейді. Жас маманға бағыт-бағдар мен алғашқы еңбек тәжірибесі ауадай қажет.

Осы тұрғыдан алғанда, Астанада жастардың жұмыспен қамтылуына бағытталған шаралардың маңызы зор. Елордада жыл басынан бері ғана мансап орталықтары арқылы жұмыспен қамтуға жәрдемдесу шараларына 8183 жас тартылып, олардың 3547-сі тұрақты жұмыс орындарына орналастырылыпты. Бұл туралы қалалық коммуникациялар қызметінде өткен брифингте Астана қаласының еңбек мобильділігі орталығының директоры Олжас Омар атап өтті.

Жастарды жұмыспен қамту тек бос жұмыс орындарын ұсынумен шектелмейтін ауқымды міндет. Ол мамандық таңдаудан бастап, еңбек нарығының талабына бейімделуге, жұмыс берушімен байланыс орнатуға сонымен қатар алғашқы кәсіби тәжірибені жинақтауға дейінгі бірнеше кезеңді қамтиды. Сондықтан елордада мансап орталықтары арқылы жастарға кәсіби кеңес беру, лайықты бос жұмыс орындарын іріктеу және еңбек нарығына бейімделуге көмектесу жұмыстары жүйелі түрде жүргізіліп келеді, – дейді орталық директоры Олжас Омар.

Алғашқы еңбек тәжірибесіне мүмкіндік
Жоғары оқу орнын бітірген жас маманның білімі мен қабілеті болға-

ЖАСТАР ЖӘНЕ ЕҢБЕК НАРЫҒЫ

нымен, жұмыс берушілердің тәжірибеге басымдық беруі оның еңбек жолын бастауын қиындатып жатады. Спикердің айтуынша осындай кедергіні еңсеруге бағытталған тетіктердің бірі – «Жастар практикасы» бағдарламасы. Бағдарлама жас мамандарға алған білімі бойынша тәжірибе жинақтап, кәсіби дағдыларын жетілдіруге және болашақта тұрақты жұмысқа орналасу мүмкіндігін арттыруға жол ашады. Бүгінде Астанада осы бағдарлама аясында 209 ұйымнан 529 бос жұмыс орны ұсынылыпты.

Сұранысқа ие мамандықтардың қатарында заңгер, бухгалтер, жүйелік әкімші, қаржыгер, қаржы талдаушысы, экономист және журналист мамандары бар. Бұл тізім еңбек нарығында құқық, экономика, ақпараттық технологиялар мен бұқаралық ақпарат құралдары салаларындағы мамандарға қажеттілік бар екенін аңғартады.

Бағдарламаға қатысатын ұйымдардың қатары да ауқымды. Олардың арасында «Қазақстан» республикалық телерадиокорпорациясы» АҚ, «Astana Innovations» АҚ, «Астана-Энергия» АҚ, «Kazakh Invest» ұлттық компаниясы» АҚ, Қазақстанның электр энергиясы мен қуаты нарығының операторы, сондай-ақ Қазақстан Республикасының Қаржылық мониторинг агенттігі сияқты іргелі кәсіпорындар да баршылық.

Бұдан бөлек, бағдарламаға Сыртқы істер министрлігі, Энергетика министрлігі, Ғылым және жоғары білім министрлігі, Көлік министрлігі және бірқатар мемлекеттік әрі жеке ұйымдар қатысады екен. Мұндай мекемелер мен кәсіпорындардың бағдарламаға тартылуы жастарға әртүрлі кәсіби ортада

тәжірибе жинауға мүмкіндік бермек. Олжас Омардың хабарлауынша, 2026 жылға арналған «Жастар практикасы» бағдарламасы бойынша жұмыс орындарын ұйымдастыруға жұмыс берушілерден өтінім қабылдау биылғы қазан айының соңына дейін жалғаспақ. Демек, жастарды еңбекпен қамтуға мүдделі ұйымдар үшін де бағдарламаға қатысуға мүмкіндік бар.

Жұмыс беруші мен жас маман арасындағы көпір

Жұмыс іздеу барысында кездесетін негізгі қиындықтардың бірі – лайықты бос орын туралы тиісті ақпараттың жетіспеуі және жұмыс берушімен тікелей байланыс орнатудың қиындығы болса керек. Осы мәселені шешудің тиімді жолдарының бірі бос жұмыс орындары жәрмеңкелерін өткізу бо-

лып отыр. Жыл басынан бері Астанада жұмысқа орналасу мүмкіндіктерін кеңейтуге және жұмыс берушілер мен жас мамандардың тікелей байланысын нығайтуға бағытталған 30 бірдей бос жұмыс орындары жәрмеңкесі ұйымдастырылған. Оның алтауы жоғары, техникалық және кәсіптік білім беру ұйымдарының түлектеріне арналған арнайы жәрмеңкелер болған.

Мұндай кездесулер жұмыс іздеушілерге өз мүмкіндіктерін таныстырып, жұмыс берушілердің талаптарымен танысуға, мамандығына сәйкес бос орындар туралы нақты ақпарат алуға жол ашатыны сөзсіз. Сонымен

алып, өздеріне сәйкес ұсыныстарды қарастыра алады. Жыл басынан бері порталда 43 713 бос жұмыс орны жарияланып, олар бойынша жалпы саны 94 236 жұмыс орны ұсынылған. Ал қазіргі уақытта Enbek.kz сайтында 6 200 жұмыс берушіден 12 897 өзекті бос жұмыс орны орналастырылыпты.

Бұл көрсеткіштер еңбек нарығындағы мүмкіндіктердің ауқымы жоғары екенін көрсетеді. Дегенмен жұмыс табудың нәтижесі тек бос орындардың санына ғана емес, үміткердің біліктілігіне, кәсіби дайындығына, ізденісі мен ұсынылған жұмыс талаптарына сәйкестігіне де байланысты болмақ.

Сондықтан мамандар жастарға бірнеше арнаны қатар пайдаланған жөн деп санайтынын атап өтті.

Жастар жұмыс табу үшін мансап орталықтарына жүгіну, жұмыс жәрмеңкелеріне қатысу, Enbek.kz порталындағы ұсыныстарды қарау және «Жастар практикасы» бағдарламасының мүмкіндіктерін де зерделеуі керек. Осындай кешенді ізденістер ғана лайықты жұмыс табуға көмектеседі, – дейді Олжас Омар.

Орталық директорының айтуынша, елордада жастардың жұмыспен қамтылуына, кәсіби мүмкіндіктерін дамытуға және еңбек нарығына қатысуын кеңейтуге бағытталған жүйелі жұмыс жүргізілуде. Негізгі назар жұмыс іздеудің қолжетімді жолдарын қалыптастыруға, жас мамандарды жұмыс берушілермен байланыстыруға және олардың алғашқы кәсіби тәжірибесін қолдауға аударылып келеді. Жастарды жұмыспен қамту мәселесі жеке адамның ғана емес, тұтас қоғамның болашағына қатысты маңызды міндет. Тұрақты жұмыс жас азаматтың өз мүмкіндігін жүзеге асыруына, кәсіби тұрғыдан қалыптасуына және қоғам өміріне белсенді араласуына жол ашпақ. Астанада жыл басынан бері 3 547 жастың тұрақты жұмысқа орналасуы – осы бағыттағы жұмыстың нақты көрсеткіштерінің бірі. Ендігі маңызды міндет жастардың алған білімін тәжірибеде тиімді пайдалануына жағдай жасап, еңбек нарығындағы сұраныс пен мамандардың мүмкіндіктері арасындағы байланысты нығайту.

Абзал АЛПЫСБАЙҰЛЫ
АСТАНА ҚАЛАСЫ

ФОРУМ

ЦИФРЛЫҚ ҚАТЕРДЕН ҚАЛАЙ ҚОРҒАНАМЫЗ?

(Соңы. Басы 1-бетте)

Көптеген адамдар интернетті, жасанды интеллектті, тіпті суперинтеллектті де өмірді өзгертетін технологиялар деп атайды. Бірақ мәселе өмір салтының өзгеруімен ғана шектелмейді. Шын мәнінде, біз қоғамды өзгертетін, билік пен ықпалдың арақатынасын қайта қалыптастыратын, адамдардың өздерін де өзгертетін және бұрыннан қалыптасқан ондаған, жүздеген мың, тіпті миллиондаған жұмыс орындарының жойылуына әкелуі мүмкін өнеркәсіптік революцияны бастан кешіріп отырмыз. Біз бұған дайын болуымыз керек. Қазірдің өзінде өмірімізге еніп, есігімізді қағып тұрған орасан зор өзгерістер теңізінде бағдар табуға мүмкіндік беретін дағдыларды меңгеруіміз қажет. Сонымен қатар саясатты әзірлеу үдерісіне қатысу мүмкіндігіміз болуы керек. Өйткені қабылданатын шешімдер біздің өз өмірімізге тікелей әсер етеді. Бүгінде әңгіме тек интернетті басқару туралы ғана емес. Біз жасанды интеллектті, және басқа да жаңа технологияларды басқару мәселелерін талқылап отырмыз. Әлемімізде ауқымды өзгерістер жүріп жатыр. Ал бұл өзгерістер қоғамға пайда әкелуі үшін мемлекет, бизнес, азаматтық қоғам, сарапшылар және басқа да мүдделі тараптар бірлесіп әрекет етуі қажет, – дейді Паулюс Вайна.

Киберқауіпсіздік және дербес деректерді қорғау
Үш жылдан бері киберқауіпсіздік саласындағы мемлекеттік саясат мәселелерімен айна-

лысып келе жатқан Жасанды интеллект және цифрлық даму министрлігінің Ақпараттық қауіпсіздік комитетінің Киберқауіпсіздікті дамыту басқармасының бас сарапшысы Сұлтанғазы Керімбаевтың айтуынша, соңғы жылдары Қазақстан киберқауіпсіздік саласындағы заңнаманы жетілдіру бағытында жүйелі жұмыстар жүргізіп келеді. Бұл бағытта ауқымды әрі жүйелі жұмыс атқарылады. Сонымен қатар мемлекеттік органдар мен аса маңызды цифрлық объектілердің барлық қызметкерлері үшін кибермәдениет бойынша жыл сайын оқыту өткізу міндеті белгіленуде. Бұған қоса, жұмыс берушілер үшін киберқауіпсіздік саласында ішкі бақылауды жүзеге асыру қажеттілігі көзделеді.

«Конституция деңгейінде тиісті құқықтық кепілдіктерді бекітуге қатысты өзгерістер қарастырылуда. Бұл мәселе, соның ішінде, деректердің үлкен көлемін өңдеу және үлкен деректермен жұмыс

істеу кезінде де маңызды. Сондай-ақ мемлекеттік дереккөздерден деректерді жүктеп алуға қатысты тыйым енгізу мәселесі қарастырылуда. Өйткені деректерді негізсіз жүктеп алу немесе құрамында дербес деректер бар ақпараттың көшірмелерін жасау жеке деректердің сыртқа таралуына әкелуі мүмкін тәуекел факторларының бірі», – дейді Киберқауіпсіздікті дамыту басқармасының бас сарапшысы Сұлтанғазы Керімбаев. Оның сөзіне қарағанда, заңнамадағы тағы бір маңызды өзгеріс – дербес деректер операторларын шағын, орта және ірі санаттарға бөлу. Онда ірі операторларға қатысты арнайы талаптар көзделеді. Бұдан басқа, электрондық ақпараттық ресурстардың резервтік көшірмелерін Ұлттық ақпараттық қауіпсіздікті үйлестіру орталығындағы бірыңғай резервтік сақтау платформасына беру көзделеді. Бұл шаралардың басты мақсаты – аса маңызды цифрлық инфрақұрылымның орнықтылығын қамтамасыз ету және оның үздіксіз жұмыс істеуіне жағдай жасау.

Интернетті реттеу жаңа ізденістерге жол ашуы керек

Еуропалық Одақтың «Орталық Азияға арналған байланыстылық» жобасының АКТ саясаты және реттеу компонентінің үйлестірушісі Паулюс Вайнаның айтуынша, нарыққа кем дегенде бір операторды тарту үшін лицензиялар құнын төмендетіп, нормативтік-құқықтық базаны жеңілдетіп, талаптарды жұмсарту қажет. Бұған Орталық Азияда Starlink қызметінің іске қосылуы жақсы мысал бола алады. Бұл, әсіресе, жекелеген аудандар мен өңірлерде байланыс қамту аймағын қамтамасыз ету үшін маңызды.

«Тағы бір маңызды мәселе – нарықтағы бәсекелестік шектеулі болған жағдайда, мемлекеттік органдар бизнеске ынталандыру шараларын ұсыну арқылы қызметтердің қамту аймағын кеңейту мүмкіндіктерін қарастыруы керек. Мысалы, лицензиялардың құнын төмендету, радиожіліліктерді арзанырақ бағамен сату және инфрақұрылымды дамытуға гранттар бөлу арқылы. Байланыс қызметтерімен әлі қамтылмаған аумақтар – мемлекет үкіметтері үшін ең күрделі мәселелердің бірі. Бұл инфрақұрылымды дамыту шығында-

ры, әсіресе магистральдық және соңғы учаскелердегі желілерді тарту шығындары ең жоғары болатын аудандарда байланыс қызметтерінің қолжетімділігін қамтамасыз етуді талап етеді. Бәсекелестік белгілі бір дәрежеде кемсітушілікті азайтуға көмектеседі. Менің ойымша, нормативтік актілерді мұқият әзірлеп, енгізуіміз қажет болғанымен, нарықта бәсекелестікке неғұрлым кең мүмкіндік берсек, соғұрлым жақсы. Алайда бұл нарықты толықтай реттеуден бас тартуымыз керек дегенді білдірмейді», – дейді Паулюс Вайна. Оның пайымдауынша, реттеу жаңа мүмкіндіктерге жол ашуы керек. АҚШ-тағы, Еуропадағы және Орталық Азиядағы жағдайлар бір-бірінен ерекшеленеді. Сондықтан біз нарықты реттеудің ең тиімді шешімдерін іздеуге тырысамыз.

«Егер біреу менің кеңесіме құлақ асатын болса, мен ең алдымен инфрақұрылымды жетілдіруді ұсынар едім. Бұл – байланыс қызметтерін дамытуға, жасанды интеллектті өркендетуге және жүйелердің орнықтылығын қамтамасыз етуге қажетті негізгі шарт. Сондай-ақ, спутниктік байланыс қызметтерін қолжетімділікті қамтамасыз ету қажет. Нарықтағы бәсекелестікті арттыру бағытында жұмыс істеу маңызды. Бұдан бөлек, өңірлік ынтымақтастықты дамыту қажет. Атап айтқанда, Орталық Азия елдері арасында интернет-трафик алмасу нүктелерін дамыту, спутниктік байланысты реттеу және роуминг қызметтерін жетілдіру салаларындағы ынтымақтастықты күшейткен жөн. Бұл өңірдің әлеуетін арттырып, оны жаһандық аренада неғұрлым бәсекеге қабілетті етеді», – дейді Еуропалық Одақтың «Орталық Азияға арналған байланыстылық» жобасының АКТ саясаты және реттеу компонентінің үйлестірушісі.

Жалпы кез келген технология сияқты, реттеу де өзіндік мүмкіндіктер ұсынады. Оны тиімді әрі ұтымды қолдану арқылы бәсекелестікті арттыруға, инвестиция салудың ашық ережелерін қалыптастыруға, желілерді дамыту шығындарын азайтуға, қызметтердің сенімділігін қамтамасыз етуге және пайдаланушылардың құқықтарын қорғауға жақсартуға болады. Нормативтік актілерді әзірлеу кезінде қаржыландыру ең үлкен мәселе болмауы мүмкін. Алайда білікті кадрлар, институционалдық әлеует және қажетті тәжірибе мен кәсіби білім нормативтік актілерді әзірлеу, қабылдау және іске асыру үшін шешуші маңызға ие.

Ерлік ЕРЖАНҰЛЫ,
«Заң газеті»

ДЕРЕК ПЕН ДӘЙЕК

СОТ ТӨРЕЛІГІНІҢ ТИІМДІЛІГІ – ҰЙЫМДАСТЫРУ ЖҰМЫСЫНЫҢ НӘТИЖЕСІ

Мұнайлы ауданы 2007 жылы құрылды. Тәуелсіздік кезеңінде жаңадан құрылған алғашқы ауданның бірі саналатын бұл өңір аз уақыт ішінде демографиялық және әлеуметтік-экономикалық тұрғыдан айтарлықтай дамыды. Аудан құрылған алғашқы кезеңде тұрғындар саны шамамен 53 мың болса, 2026 жылғы 1 шілдедегі статистикалық мәлімет бойынша 174 252 адамға жеткен. Бұл – халық санының үш еседен астам өскенін көрсететін маңызды демографиялық өзгеріс.

Халық санының өсуі, жаңа елді мекендердің қалыптасуы, тұрғын үй құрылысының кеңеюі және экономикалық белсенділіктің артуы мемлекеттік мекемелердің қызметіне де жана талаптар қояды. Ауданның әлеуметтік-экономикалық дамуына Ақтау қаласына жақын орналасуы, кәсіпкерлік саласының кеңеюі, құрылыс, сауда, қызмет көрсету және ауыл шаруашылығы бағыттарының дамуы ықпал етуде.

2025 жылы жарияланған ресми мәліметтерге сәйкес, Мұнайлы ауданында 11 017 шағын кәсіпкерлік субъектісі тіркеліп, ауыл шаруашылығы саласында 265 шаруа қожалығы жұмыс істеген. Сонымен қатар өндірістік, инфрақұрылымдық және әлеуметтік жобаларды жүзеге асыру жұмыстары жалғасуда. Бұл көрсеткіштер сотқа түсетін істердің жүктемесін айқындайды.

Сот әкімшісінің қызметі сот билігінің абыройына, судья лауазымының тазалығына тікелей байланысты. Өйткені азаматтар сот жұмысының нәтижесін негізінен сот отырысы немесе қабылданған сот актісі арқылы бағалайды. Алайда әрбір сот процесінің уақытылы ұйымдастырылуының, құжаттардың тиісті тәртіппен рәсімделуінің, ақпараттық жүйелердің жұмыс істеуінің және сот ғимаратында қажетті жағдайлардың жасалуының артында күнделікті атқарылатын үлкен ұйымдастырушылық еңбек бар.

Сот кеңсесінің басты міндеті – судьялардың тәуелсіз сот төрелігін жүзеге асыруына қажетті жағдай жасау және құжатайналым жұмыстарын өз құзыреті шегінде тиімді ұйымдастыру. Бұл қызмет бірнеше маңызды бағытты қамтиды. Олардың қатарында іс жүргізуді ұйымдастыру, сот құжаттарының қозғалысын қамтамасыз ету, ақпараттық технологиялардың қолданылуы, сот ғимаратының материалдық-техникалық жағдайы, сот қызметкерлері мен сот отырысы хатшыларының кәсіби даярлығы, еңбек тәртібі және азаматтарға көрсетілетін ұйымдастырушылық қызметтің сапасы бар. Сондықтан жұмыс барысын үйлесімді атқаруға барынша тырысамыз.

Сот процесі сот залында басталғанымен, оны ұйымдастыру жұмыстары әлдеқайда ерте кезеңнен жүргізіледі. Сот қызметкерлерінің жұмысы жоғары дәлдік пен тәртіпті талап етеді. Өйткені құжат айналымындағы ұқыптылық, ақпараттың уақытылы берілуі және процестік рәсімдердің

ұйымдастырушылық тұрғыдан дұрыс қамтамасыз етілуі азаматтардың сотқа қолжетімділігіне тікелей әсер етеді.

Бұл бағытта «Сот кабинеті» электрондық сервисінің орны ерекше. Аталған жүйе азаматтар мен заңды тұлғаларға сотқа электрондық түрде құжат жолдауға және қолжетімді функциялар шегінде сот ісін жүргізуге қатысты ақпарат алуға мүмкіндік береді. Цифрлық сервистердің дамуы тұрғындардың уақытын үнемдеуге, құжаттарды рәсімдеуді жеңілдетуге және сотқа жүгіну мүмкіндіктерін кеңейтуге ықпал етеді. Мұнайлы ауданы сияқты аумағы кең, халқы көп өңір үшін құжаттан қызмет алу мүмкіндігі ерекше маңызды. Осы тұрғыдан алғанда, сот әкімшісінің қызметінде ақпараттық жүйелердің жұмысын ұйымдастырушылық сүйемелдеу, техникалық мәселелерді уақытылы шешу, қызметкерлердің цифрлық сауаттылығын арттыру және ақпараттық қауіпсіздік талаптарын сақтау маңызды орын алады. Әсіресе сот отырыстарын бейнебайланыс арқылы өткізу кезінде техникалық дайындықтың маңызы жоғары. Байланыстың сапасы, дыбыс пен бейненің анықтығы, қажетті құрылғылардың жарамдылығы және ақпараттық жүйелердің тұрақты қызметі сот процесінің ұйымдасқан түрде өтуіне жағдай жасайды.

Сот қызметін ұйымдастыруда құжат айналымының дұрыс жүргізілуі айрықша мәнге ие. Сотқа келіп түсетін әрбір өтініш, арыз, хат және өзге де құжат белгіленген тәртіппен қабылданып, тіркелуге және тиісті бағытта өңделуге тиіс. Құжаттардың электрондық және қағаз нұсқаларымен жұмыс істеу, оларды сақтау, мұрағаттау, дербес деректердің қорғалуын қамтамасыз ету және ақпараттық жүйелердегі мәліметтердің дұрыстығын қадағалау сот қызметкерлерінің ең жауапты жұмысы. Келушілерге дұрыс ақпарат, кеңес беру, қажетті ақпаратты түсінікті жеткізу, өтініштерді белгіленген тәртіппен қабылдау және қызметтік әдепті сақтау туралы үнемі қызметкерлерге тәлімдік әңгімелесу өткізіп отырамыз. Себебі азаматтардың құқықтық сауаттылық деңгейі әртүрлі болуы мүмкін. Біреулер электрондық сервистерді оқпай пайдаланса, енді біреулерге құжат тапсырудың өзі қиын. Ал, мемлекеттік қызметкер барлығына бірдей деңгейде қызмет көрсетуі керек.

Сот жұмысының сырт көзге байқала бермейтін осы қырында үлкен жауапкершілік жатыр. Өйткені, дұрыс ұйымдастырылған жұмыс – сот төрелігінің үздіксіз жүзеге асырылуына қажетті алғышарттың бірі. Біз өзіміз ант қабылдап, мемлекеттік қызметті өз жауапкершілігімізге алдық. Ендеше оны абыроймен атқаруға әрдайым мүдделіміз.

Дінмұхаммед ҚУАНТАЕВ,
Мұнайлы аудандық соты әкімшісінің
басшысы
МАҢҒЫСТАУ ОБЛЫСЫ

ЖАРНАМА

ӘРТҮРЛІ

2. Жолаушылар мен багажды автомобильмен республикаішілік тұрақты тасымалдау маршруттарына қызмет көрсету құқығына арналған конкурс өткізу туралы хабарландыру

1. Солтүстік Қазақстан облысы әкімдігінің жолаушылар көлігі және автомобиль жолдары басқармасы 2026 жылғы 24 қараша күні сағат 11.00-де Петропавл қаласы, Интернационал көшесі, 61-үй, 304-кабинет мекенжайы бойынша жолаушылар мен багажды автомобильмен республикаішілік тұрақты тасымалдау маршруттарына қызмет көрсету құқығына арналған конкурс (бұдан әрі – Конкурс) өткізу туралы хабарлайды.

Конкурсқа қойылған лоттар туралы толық ақпаратты мына мекенжай бойынша Петропавл қаласы, Интернационал көшесі, 61-үй, 308-кабинет немесе тел. (87152) 33-11-17, 33-86-95 арқылы, сондай-ақ Басқарманың ресми сайтынан frpiad.sko.gov.kz алуға болады.

2. Конкурсқа меншік нысанына қарамастан, меншік құқығында немесе өзге де заңнама негіздерде автокөлік құралдарын иеленуші кез келген жеке және заңды тұлғалар қатыса алады.

3. Конкурсқа қатысуға тілек білдірушілер Солтүстік Қазақстан облысы әкімдігінің жолаушылар көлігі және автомобиль жолдары басқармасына конкурстық құжаттардың жиынтығын алуға жазбаша өтінімді Петропавл қаласы, Интернационал көшесі, 61-үй, 308-кабинет мекенжайы бойынша ұсынуы тиіс.

4. Конкурстық құжаттарды алуға өтінімдерді қабылдаудың және Конкурсқа қатысуға өтінімдерді қабылдаудың соңғы мерзімі: 2026 жылғы 9 қараша сағат 18.00-ге дейін.

5. 2026 жылғы 22 қазан күні сағат 11.00-де № 304 кабинетте конкурстық комиссия конкурсты өткізу мәселелері жөніндегі конкурс алдындағы конференцияны «Автомобиль көлігімен жолаушылар мен багажды тасымалдау қағидасына» енгізілген өзгерістер мен толықтыруларды ескере отырып, өткізеді.

6. Анықтама алу үшін телефондар: 8(7152) 33-11-17, 33-86-95. электрондық мекенжай: uptiad@squo.gov.kz.

8. БҚО Орал қаласының №2 сотында Орал қаласы, Ақтөбе көшесі, 4-үй мекенжайында тұратын Морозова Анна Сергеевнаның (қыз күніндегі тегі Илюхина) 1954 жылғы 1 қарашада туған, Орал қаласының тумасы Илюхин Сергей Николаевичті қайтыс болды деп жариялау туралы арызы қаралу-да. Соңғы белгілі мекенжайы: Орал қаласы, М. Мәметова көшесі, 103-үй, 30-пәтер. Оның жүрген жері туралы мәліметі бар тұлғалардан хабарландыру жарияланған күннен бастап үш ай ішінде сотқа хабарлауды сұраймыз.

4-қабат, Көк базар ауданы, тел: 8 777 378 5813, 8 707 705 9222. E-mail: kalydybayeva@mail.ru. Барлық хабарландыру What’sApp арқылы қабылданады.

«Gold Capital» ЖК Астана қаласы, Абай көшесі, 78, 105-кеңсе, Тел. 8(7172) 52-02-11, 8702 839-90-86.

«Реклама» ЖШС, Орал қаласы, Достық-Дружба даңғылы, 182. Тел. 8 (7112) 50-47-34

«Озат-1» ЖШС Ақтөбе қаласы, Алтынсарин көшесі, 14 «А», 4-кабинет. Тел. 87774348344, Ақтау қаласында да қабылдау жүреді.

Аюбаева ЖК, Қарағанды қаласы, Жамбыл көшесі, 11. Тел. 8(7212) 42-00-71

Михеева Ольга Станиславовна ЖК Қостанай қаласы, Шевченко көшесі, 126, 2 -қабат. Email: gazeta2612@mail.ru. Тел. 8(7142) 54-97-06, сот. 8-777-337-36-81, 8-701-350-69-18

ҚҰҚЫҚТЫҚ САУАТ

Көз келген азамат мемлекеттік органның шешімімен, өрекетімен немесе әрекетсіздігімен келіспеген жағдайда, өзінің бұзылған құқықтарын сот арқылы қорғауға құқылы. Осы ретте Әкімшілік рәсімдік-процестік кодексі азаматтар құқығын қорғаудың маңызды тетігінің біріне айналды.

ӘРПК ерекшеліктері

Әкімшілік сот ісін жүргізудің ерекшелігі – оның қарапайым азамат пен мемлекеттік орган арасындағы дауды шешуге бағытталуында. Мұндай істерде азамат пен мемлекеттік органның мүмкіндігі бірдей бола бермейді. Сондықтан ӘРПК сотқа істі қарау кезінде белсенді болуға мүмкіндік береді. Сот тараптар ұсынған материалды ғана зерттеп қоймай, істің нақты мән-жайын анықтап, қажетті дәлелдемелерді сұратады, әкімшілік орган қабылдаған шешімнің заңдылығын тексеруге бағытталған әрекетті жүзеге асырады.

ӘРПК-нің ең маңызды ерекшелігінің бірі – алдын ала тыңдау институты. Алдын ала тыңдау кезінде тараптардың талабы мен қарсылығы нақтыланып, істі шешу үшін қандай мән-жайлардың маңызды екені анықталады. Бұл кезең сот талқылауына дайындықпен ғана шектелмей, тараптарға өз ұстанымын толық жеткізуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар әкімшілік сот ісін жүргізуде дауды міндетті түрде сот шешімімен аяқтау қажеттілігі жоқ. Заң тараптарға медиация және татуласу рәсімдерін пайдалануға мүмкіндік береді. Кей жағдайда екі тараптың өзара келісімге келуі ұзаққа созылатын сот процесінен әлдеқайда тиімді болуы мүмкін. Мұнда ең маңыздысы – тараптардың құқығы мен заңды мүдделерінің сақталуы.

ӘРПК-де көзделген тағы бір ерекше құрал – ақшалай өндіріп алу. Соттың заңды талабын орындау – процесске қатысушылар міндеті. Егер сот белгілеген талаптар орындалмаса немесе процестік міндеттер тиісінше атқарылмаса, заңда белгіленген тәртіппен ақшалай өндіріп алу қолданылуы мүмкін. Бұл – сот талабын орындауды қамтамасыз ететін маңызды механизм.

Алайда соттың жұмысы шешім шығарумен ғана аяқталмайды. Қабылданған

шешімнің орындалуы да үлкен маңызға ие. Осы жерде сот бақылауы институты ерекше рөл атқарады. Егер әкімшілік орган сот шешімін тиісті орындамаса, оның орындалуына бақылау жүргізілуі мүмкін. Өйткені сот арқылы қорғалған құқық қағаз жүзінде ғана емес, іс жүзінде де қалпына келтірілуі керек.

Әкімшілік сот ісін жүргізудің тағы бір заманауи бағыты – жазбаша іс жүргізу. Белгілі бір жағдайда істі тараптар келісімімен жазбаша тәртіпте қарау сот процесін жеңілдетіп, уақытты үнемдеуге мүмкіндік береді. Бұл сот төрелігін жүзеге асырудың тиімділігін арттыруға бағытталған. ӘРПК-нің ерекшеліктерін қарастыра отырып, оның басты мақсаты тек мемлекеттік орган мен азамат арасындағы дауды шешу емес екенін байқауға болады. Оның негізгі мәні – азаматтың құқығын қорғау, мемлекеттік органдардың заң шеңберінде әрекет етуін қамтамасыз ету және қабылданған сот актісінің орындалуына жағдай жасау.

Әкімшілік рәсімдік-процестік кодекстің енгізілуі азаматтар құқығын қорғау саласында маңызды қадам болды деп айтуға болады. Себебі заңның басты құндылығы – оның тек қағаз жүзінде болуы емес, адамның күнделікті өмірінде өз құқығын қорғауына нақты мүмкіндік беруі. Ал әкімшілік сот ісін жүргізудің негізгі міндеті – осы мүмкіндікті тиімді жүзеге асыру. Осы тұрғыдан алғанда, әкімшілік сот ісін жүргізу азаматтардың мемлекетпен қарым-қатынасындағы құқықтық қорғаныстың маңызды кепілі болып табылады.

Д.КЕНЖЕШЕВА,
Ақтөбе облысы
мамандандырылған
ауданаралық әкімшілік сотының
бас маманы-сот отырысының
хатшысы

ТАРАТУ

5. Қазақстан Республикасы Алматы қаласындағы «Х. Аббе Фарма ГмбХ» («Н. Abbe Pharma GmbH») Компаниясының өкілдігі (БСН 160842008869) өзінің ерікті түрде таратылатыны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар осы хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай мерзім ішінде мына мекенжайда қабылданады: ҚР, Алматы қаласы, Медеу ауданы, Жібек Жолы көшесі, 64/47-үй, 618А кеңсе.

6. «D-KEYS.KZ» ЖШС (БСН 240440014706) (ҚР, Шымкент қаласы, Мәделі Қожа көшесі, 1Г ғимарат), өзінің таратылатыны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар осы хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай мерзім ішінде мына мекенжайда қабылданады: ҚР, Шымкент қаласы, Мәделі Қожа көшесі, 1Г ғимарат, 516-кабинет. Тел. +7 707 646 01 80.

7. «Temyrlan Kurylys» ЖШС (БСН 190340009020) өзінің таратылғаны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар осы хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай мерзім ішінде мына мекенжайда қабылданады: Түркістан облысы, Кентау қаласы, Абай даңғылы, №23-үй, 54-пәтер, тел. +77018405958, +77052470136.

10. «Самат А.Е.» ЖШС (БСН 110540013626) өзінің таратылатыны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар осы хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай мерзім ішінде мына мекенжайда қабылданады: ҚР, Түркістан облысы, Қазығұрт ауданы, Сарапхана ауылдық округі, Жінішке ауылы, Жінішке көшесі, 14-үй.

МҰРАГЕРЛІК

3. 13.11.2025 ж. қайтыс болған Кадилов Оразбайдың артынан мұралық іс ашылды. Мұрагерлері немесе мұра туралы білгісі келгендер болса, нотариус Ғ.А.Шардарбековке келуіңіз керек. Мекенжайы: Қызылорда облысы, Шиелі ауданы, Шиелі кенті, Т.Рысқұлов көшесі, №5-ғимарат. Тел. 8 702 233 44 99.

4. 2026 жылы 20 сәуірде қайтыс болған азамат Нурғазиева Жансия Мухамеджановнаның артынан мүлкіне мұра ашылды. Мұрагерлер және барлық мүдделі тұлғалар мұралық құқығын жүзеге асыру үшін нотариус С.С.Жұмадуллаеваға келуін сұрайды. Мекенжайы: Алматы облысы, Еңбекшіқазақ ауданы, Шелек ауылы, Малай батыр көшесі, нөмерсіз ғимарат.

ЖАРНАМА БӨЛІМІ:

Алматы қаласы
Тел.:
8 (708) 929-98-74

E-mail:
zanreklama@mail.ru

ЖАРНАМА ҚАБЫЛДАЙТЫН ОРЫНДАР:

«Profy Agency kz» ЖК
Тел. 8 707 280 09 12, 8 705 185 75 73, 8 747 280 09 12, 8 701 739 27 83, 8 707 895 21 99
Алматы қаласы, Абылай хан даңғылы, 60, 509-кеңсе, e-mail: zaninfo@mail.ru, www.zan-info.kz

«Media page kz» ЖК Алматы қаласы, Ақтоп-қын 4Б көшесі, 2-қабат, 3-кабинет. zangazet.kz, Телефон/WhatsApp: 8 707 388 40 80.

Дүйсенбек ЖК, Алматы қаласы, телефон/WhatsApp +7 708 027 4270
e-mail: infogazet.kz@gmail.com, www.infogazet.kz

«KAİROS» ЖК, Алматы қаласы, Жібек Жолы даңғылы, 55, Пушкин көшесі, ТЦ Алма,

9. «Компания Шин Лайн» ЖШС ашық жиналыс нысанында қоғамдық тыңдаулар өткізеді. Тыңдаулар 2026 жылғы 27 қарашада сағат 09:00-де өтеді. Күн тәртібінде резенке қалдықтарын қайталама шикізатқа өңдеу нысанында («Компания Шин Лайн» ЖШС) әмбебап пышақты ұсақтағышты орнатуға қатысты алдын ала (жұмыс) жобаның құрамдас бөлігі – «Ықтимал әсерлер туралы есеп» жобасы қарастырылған. Zoom жиналысына қосылыңыз: https://us06web.zoom.us/j/89380903250 ?pwd=5XM90revrZDo17dvXbvOfj 5lM4rCX8.1. Конференция идентификаторы: 893 8090 3250. Кіру коды 601226. **2026 жылғы 27 қарашада сағат 10:00-**де «Компания Шин Лайн» ЖШС-нің мынадай құжаттары қарастырылады: шығарындылардың рұқсат етілген нормативтерінің жобасы; қалдықтарды басқару бағдарламасы; өндірістік экологиялық бақылау бағдарламасы; сондай-ақ қоршаған ортаны қорғау жөніндегі іс-шаралар жоспары. Zoom жиналысына қосылыңыз: https://us06web.zoom.us/j/88639 303332?pwd=K1QlYv0l3PQoSldQWLauWaUuL5jhUEV6.1. Конференция идентификаторы: 886 3930 3332. Кіру коды 924762. Өтетін орны: «Компания Шин Лайн» ЖШС, Астана қаласы, Орлықөл көшесі, 10, 3В тұрғын емес үй-жайы.

Бастамашы: «Компания Шин Лайн» ЖШС (БСН 031140002473) ҚР, Шымкент қаласы, Еңбекші ауданы, Жібек жолы даңғылы, 88А ғимарат, тел./факс: +7 (7252) 92-11-99, petrecycle@shinline.kz. **Жолау құжаттамасын әзірлеуші:** «Elean 2024» ЖШС (БСН 240740005510) Петропавл қаласы, Ғ. Мүсірепов көшесі, 30а, тел. 8 (7152) 52-25-59, elean_kz@mail.ru. Жергілікті атқарушы орган: «Астана қаласының қоршаған ортаны қорғау және табиғатын пайдалану басқармасы» мемлекеттік мекемесі, ҚР, 010000, Астана қаласы, Сарыарқа даңғылы, 13-үй, 4-қабат, тел. +7-7172-55-75-11, uoosip@astana.kz. Жобалық құжаттама орналастырылған ресми веб-сайт: https://ndbecology.gov.kz/. Жұртшылық өкілдері мен мүдделі тараптар өз пікірлері мен ұсыныстарын elean_kz@mail.ru, uoosip@astana.kz электрондық пошта мекенжайларына жолдай алады. Қосымша ақпарат алу үшін elean_kz@mail.ru электрондық поштасы немесе +7773272409 нөмірі арқылы хабарласуыңызды сұраймыз.

Баспасөз – 2027

Құрметті оқырман!

«Заң газеті» және «Юридическая газета» газеттеріне және «Заң» журналына жазылу жыл бойы жалғасады. Әр айдың 25-іне дейін жазылсаңыз, басылымдар келесі айдан бастап қолыңызға тиеді.

Біздің басылымдарға «Қазпошта» АҚ бөлімшелері, «Қазпресс» ЖШС дүңгіршектері және Алматы қаласындағы «Дауыс» жүйесі арқылы жазылуларыңызға болады.

Жазылу индекстері:

«Заң газеті»

жеке тұлғалар үшін – 65921, заңды тұлғалар үшін – 15921

✉ zanreklama@mail.ru

Гавриленко И.И. ЖК Қостанай қаласы, әл-Фараби даңғылы, 119-үй, 407 А кабинет. Тел. / факс 8(7142) 53-63-21

«Регистр» ЖК Көкшетау қаласы, Абай көшесі, 85-үй, 215-кабинет. Тел. 8-701-893-48-85, 8(7162) 25-77-17, 8(747)809-70-74

Калиаскаров Нурлан Нургисинович ЖК, Петропавл қаласы, К. Сүтүшева көшесі, 58, 30 кабинеті 3-қабат. Тел. : 8(7152) 46-02-57, сот. 8 (777) 572-29-91, 8 (701) 315-54-59

«С. Тажибаева» ЖК Тараз қаласы, Қойкелді көшесі, 158а, ЦОН аумағы. Тел.: сот 8-7017268772, 87054422939

«Версия-Пресс» ЖШС Павлодар қаласы, Естай көшесі, 40. Тел. : 8(7182) 32-47-67, 32-49-04

Выдай ЖК, Өскемен қаласы, М. Горький көшесі, 60, тел. 8(7232)57-84-14, 8-777-225-65-06

«Фирма Назар-1» (РА «РУТА») ЖШС директор: Криволиова Татьяна Ивановна Шымкент қаласы, Ғ. Ильяева көшесі, 47, RBK банк маңы тел.: 8 (7252) 53-40-48. WhatsApp: +7-705-705-31-31. E-mail: nazar. reklama@gmail. com

Г. БАКИРОВА ЖК, Шымкент қаласы, Желтоқсан көшесі, 1-ғимарат, Заң департаменті маңы. Тел.: 87057145877

NOVA ЖК, Шымкент қаласы, Байтұрсынов көшесі,18, 4-қабат, 405-кабинет, тел. 87477260960

Сана ЖК Талдықорған қаласы, Еркін ауылы, Кемераци көшесі, 59, тел. 87058147221

«Юридическая фирма «Консультант» ЖШС, Орал қаласы, Л.Толстой көшесі, 28, тел. 8(7112) 50-88-05

Trade and Service ЖК, Алматы қаласы, мкр. Жетысу-3, д.55/133, тел. 87475501070

БЕЗБЕН

ЦИРКУЛЯРЛЫҚ ЭКОНОМИКА: ТАБИҒАТҚА ДЕГЕН ЖАНАШЫРЛЫҚ ТАБЫСҚА ЖЕТКІЗЕДІ

Қазіргі таңда әлем елдері экономикалық дамудың жаңа жолдарын іздестіруде. Өндірістің ұлғаюы, халық санының өсуі және тұтыну көлемінің артуы табиғи ресурстарға түсетін салмақты күшейтіп отыр. Осындай жағдайда қоршаған ортаны қорғау мен экономикалық өсуді өзара үйлестіру маңызды міндетке айналды. Бұл мәселені шешудің тиімді бағыттарының бірі – циркулярлық экономиканы дамыту.

Циркулярлық экономика дегеніміз не? Қарапайым тілмен айтқанда, бұл – табиғи ресурстарды үнемді пайдалану, қалдықтарды азайту, пайдаланылған заттарды қайта өңдеу және оларды өндіріс айналымына қайтару жүйесі. Оның негізгі мақсаты – қолда бар ресурстарды мүмкіндігінше ұзақ пайдаланып, табиғатқа келетін зиянды азайту.

Бүгінгі күні біз көбіне «өндіру – пайдалану – тастау» қағидатына негізделген экономика жағдайында өмір сүріп келеміз. Мысалы,

Гүлдана ҚУАНАЛИЕВА,
әл-Фараби атындағы ҚазҰУ,
кеден, қаржы және экологиялық
құқық кафедрасының менгерушісі,
з.ғ.д., профессор

Төртіншіден, халықтың экологиялық мәдениетін қалыптастыру ерекше мәнге ие. Циркулярлық экономика тек мемлекеттік органдардың немесе кәсіпорындардың күшімен дамымайды. Оған әрбір азаматтың қатысуы қажет. Заттарды ұқыпты пайдалану, артық тұтынудан бас тарту, жарамды бұйымдарды қайта қолдану және қалдықтарды сұрыптау – табиғатты қорғауға қосылатын күнделікті үлес. Бұл бағытта мектептер мен жоғары оқу орындарында экологиялық білім беруді дамыту, бұқаралық ақпарат құралдары арқылы түсіндіру жұмыстарын жүргізу және қоғамда жауапты тұтыну мәдениетін қалыптастыру маңызды.

Халықаралық тәжірибе циркулярлық экономиканы дамытуда құқықтық реттеудің маңызды рөл атқаратынын көрсетеді. Мәселен, Еуропалық Одақта қалдықтарды басқарумен қатар өнімдердің ұзақ пайдаланылуына, жөндеуге жарамдылығына және экологиялық талаптарға сәйкестігіне ерекше көңіл бөлінеді. Мұндай тәжірибені Қазақстанның экономикалық және өндірістік ерекшеліктерін ескере отырып пайдалану орынды.

Сонымен қатар циркулярлық экономикаға көшуді тек экология саласының міндеті ретінде қарастыру дұрыс емес. Бұл бағыт өнеркәсіп, ауыл шаруашылығы, құрылыс, сауда, көлік және басқа да салалармен тығыз байланысты. Мысалы, ауыл шаруашылығы қалдықтарын қайта пайдалану, құрылыс материалдарын қайта өңдеу, өнеркәсіп өндірісінде қайталама шикізатты қолдану экономиканың әртүрлі секторларында жаңа мүмкіндіктер қалыптастырады. Осыған байланысты заңнаманы жетілдіру кезінде салалар арасындағы үйлесімділікті қамтамасыз ету маңызды. Экологиялық талаптар, кәсіпкерлікті қолдау шаралары, техникалық стандарттар және мемлекеттік сатып алу жүйесі ортақ мақсатқа қызмет етуі тиіс.

Тағы бір назар аударатын мәселе – өңірлердің мүмкіндіктерін тиімді пайдалану. Әрбір өңірдің өндірістік құрылымы, табиғи ресурстары және қалдықтардың түрлері әртүрлі. Сондықтан циркулярлық экономиканы дамыту шаралары жергілікті ерекшеліктерді ескере отырып жүзеге асырылғаны дұрыс. Бұл ретте жергілікті атқарушы органдардың, кәсіпкерлердің және тұрғындардың өзара ынтымақтастығы маңызды орын алады.

Циркулярлық экономиканың тағы бір артықшылығы – оның экономикалық тиімділік пен экологиялық жауапкершілікті өзара ұштастыруында. Қайта өңдеу өндірістерін дамыту табиғи ресурстарды үнемдеуге, жаңа технологияларды енгізуге және отандық кәсіпкерліктің жаңа бағыттарын қалыптастыруға жағдай жасайды.

Өрине, мұндай жүйеге көшу бір күнде жүзеге аспайды. Ол инфрақұрылымды жаңартуды, инвестиция тартуды, заңнаманы жетілдіруді және қоғамның тұтынуға деген көзқарасын өзгертуді талап етеді. Сондықтан қабылданатын шаралар ұзақ мерзімді әрі жүйелі сипатта болуы қажет. Бүгінде табиғатты қорғау мен экономикалық дамуды бір-біріне қарама-қарсы қоюға болмайды. Керісінше, табиғи ресурстарды тиімді пайдалану экономиканың тұрақтылығын арттырудың маңызды шартына айналуға тиіс.

Циркулярлық экономика – қалдыққа жаңаша қарау ғана емес, табиғи байлыққа, еңбекке және болашақ ұрпақ алдындағы жауапкершілікке деген көзқарасты өзгерту. Қазақстан үшін бұл бағытты дамыту қоршаған ортаны сақтауға, өндірістің тиімділігін арттыруға және орнықты экономикалық дамуға жол ашады. Ал оның табысты жүзеге асуы мемлекет, бизнес және қоғам арасындағы ортақ жауапкершілікке байланысты. Сондықтан бүгіннен бастап табиғи ресурстарды ұқыпты пайдалану, қалдықтарды азайту және қайта өңдеу мәдениетін қалыптастыру – келешек ұрпаққа таза табиғат пен тұрақты экономика қалдырудың маңызды алғышарты. Табиғи ресурстар шексіз емес. Ал оларды тиімді пайдалану мүмкіндігі өз қолымызда.

СОТ СӨЙЛЕСІН

Құқықтық мемлекет пен әділетті қоғам құру ең алдымен сот билігінің тәуелсіздігіне, сот төрелігінің әділдігі мен ашықтығына байланысты. Өйткені сот – заң үстемдігін қамтамасыз ететін, азаматтардың құқығы мен бостандығын қорғайтын маңызды мемлекеттік институт. Ал сот қызметінің жариялылығы, жұмыстың ашықтығы салаға деген сенімді нығайтудың көпірі.

АШЫҚТЫҚ СОТҚА ДЕГЕН СЕНІМДІ НЫҒАЙТАДЫ

Осыған орай еліміз тәуелсіздік алған отыз бес жылдан бері сот жүйесін жетілдіру, сот төрелігінің сапасын арттыру және қызметтің ашықтығын қамтамасыз ету мақсатында ауқымды реформалар мен кешенді іс-шаралар жүзеге асырылып келеді. Соның ішінде ашықтық – сот пен халық арасындағы сенім диалогын орнықтырып, қоғам алдындағы жауапкершілікті нығайтады, заңға адалдық пен әділдікке деген құрметті қалыптастыруға ықпал етеді.

Сот – биік құзырет берілген, үлкен жауаптылық жүктеліп, жоғары мәртебе иеленген бірегей институт. Себебі, сот алаңында қаралған әрбір істің артында адам тағдыры, азаматтың құқығы мен заңды мүддесі тұр. Сотқа жүгінген әрбір азамат өз уәжінің төрелік алаңында тыңдалып, ісі заң талаптарына сәйкес объективті әрі бейтарап қаралатынына сенімді болуы тиіс. Ал сол сенімнен шығу – әрбір судьяға жүктелген аса жауапты міндет.

Ашықтық тек сот процестерін жария түрде өткізуден көрінбейді. Ашықтық сот құжаттарын тыңғылықты қабылдап, азаматтардың сауалдарына уақытылы жауап беруден, құқықтық қолдаудан көрінеді. Сот актілері қолжетімді болып қоймай, сот ісін жүргізу тәртібі де азаматтарға барынша түсінікті болуы шарт. Өйткені болжамға, белгісіздікке негізделген жұмыс қоғамның күмәнін көбейтеді.

Әсіресе, ашық сот отырыстарының халықты сот қызметіне жақындата түскенін мойындауымыз керек. Себебі, жария түрде өткен процестер арқылы қоғамның сот қызметін бақылауына мүмкіндік туды, судьялар жұмысын терең сезінуіне жол ашты. Мұның барлығы сот төрелігінің әділ жүзеге асырылуына деген оң көзқарасты орнықтырды. Сонымен бірге жариялылық судьялардың кәсіби жауапкершілігін арттырып, ізденуіне, шеберлігін шыңдауына қозғау салды. Ашықтықтың тараптарға да айтарлықтай әсері бар. Өйткені сот процесінің дыбыс-бейнежазбаға таспаланыатынын түсінген азаматтар заң талаптарын сақтауға, ортақ тәртіпке бағынуға тырысады, әр ісіне ғана емес, әр сөзіне жауаптылықпен қарауға үйренеді.

Өрине, ашықтық абсолютті ұғым емес. Себебі, зайырлы мемлекетте жеке тұлғалардың құқығы ғана емес, жеке деректері, өзіндік пікірі де ескерілетінін түсінуіміз керек. Соған сәйкес заңда көзделген жағдайларда азаматтардың жеке өміріне қатысты мәліметтерді, мемлекеттік және өзге де заңмен қорғалатын құпияларды сақтау мақсатында кейбір істердің жабық сот отырысында қаралатынын да ұмытпауымыз керек. Бұл жариялылық қағидатын шектеу емес, керісінше, адамның құқықтары мен заңды мүдделерін қорғаудың қажетті тетігі.

Соңғы жылдары жаппай енгізілген цифрлық технологиялар сот ашықтығын жаңа деңгейге көтерді. Бүгінде сотқа талап-арыз беріп, сот құжаттарын алу ғана емес, сот отырыстарына қашықтан қатысу да қалыпты жағдайға айналып отыр. Сонымен қатар сот жүйесінің ашықтығын нығайтуда бұқаралық ақпарат құралдарымен және қоғам өкілдерімен өзара байланыстың да орны бөлек. Сот қызметі туралы шынайы әрі түсінікті ақпараттың берілуі азаматтардың құқықтық сауаттылығын арттырып, сот төрелігіне қатысты негізсіз күмән мен қате түсініктердің алдын алуға көмектесуде.

Міне осының барлығы ашық сот халық сенімінің негізі екеніне көзімізді жеткізе түседі. Ал халық сенімі – сот билігінің ең жоғары бағасы. Сондықтан сот жүйесінің ашықтығын қамтамасыз ету – уақыт талабы ғана емес, заң үстемдігі мен әділетті қоғам қалыптастыру жолындағы маңызды міндет.

Лаура НҰРМАҒАНБЕТОВА,
Ақтау қаласы әкімшілік құқық бұзушылықтар
жөніндегі мамандандырылған сотының судьясы

ЗАҢ
газеті

Редакторлар кеңесінің төрағасы – директор
Досымбек ӨТЕҒАЛИЕВ

Бас редактор **Айнұр СЕМБАЕВА**
Бас редактордың орынбасары **Шолпан ҚАРАЕВА**
Немірдің кезекші редакторы **Ерлік КЕБЕКБАЙ**

Меншік иесі:
«ЗАҢ» МЕДИА-КОРПОРАЦИЯ»
ЖАУАПКЕРШІЛІГІ ШЕКТЕУЛІ СЕРІКТЕСТІГІ

МЕНШІКТІ ТІЛШІЛЕР:
Астана Айша Құрманғали
8 707 851 91 13.
Алматы облысы Нұрбол Әлдібаев
8 701 357 66 84.
Ақтөбе облысы Жансая Есмағанбетова
8 705 398 62 83.
Атырау облысы Боранбай Ғалиев
8 775 543 03 80.
Маңғыстау облысы Жазира Әбіл
8 702 514 54 44.
Қызылорда облысы Гүлбану Мақажан
8 701 697 39 86.
Түркістан облысы Сейітхан Құлмаханбетов
8 707 721 19 59.
Шадиар Мекенбайұлы
87757335665
Батыс Қазақстан облысы Нұрлыбек
Рахманов
8 707 177 80 70.

РЕДАКЦИЯНЫҢ МЕКЕНЖАЙЫ:

050012, Алматы қаласы,
Х.Досмұхамедұлы көшесі
68 «б»-үй.
Қабылдау бөлмесі:
8 708 929 9874, zanmedia.kz

E-mail: zanreklama@mail.ru

«Заң газеті» аптасына 2 рет –
сейсенбі, жұма күндері жарық көреді.
Жеке таралым 6218 дана
Апталық таралым 12436 дана

Тапсырыс № 157 Индекс 65921

Газет Қазақстан Республикасы бойынша таралады

Газетіміздің электронды нұсқасын Zanmedia.kz сайтынан оқи аласыздар.

Газет бетіндегі жарияланымдардың позициясы мен фактілері үшін редакция жауап бермейді.

Жарнама мен хабарландырулардың мазмұнына жарнама беруші жауапты. Жарнама берушінің жіберген қателігіне байланысты талап-төлемдер хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай мерзім ішінде қабылданады.

Газетті есепке қою туралы **№16297-Г куәлікті 2017 жылғы 12 қантарда** Қазақстан Республикасының Ақпарат және коммуникация министрлігі берген.

Газеттің терімі мен бет қатпау жұмыстары «Заң» Медиа-корпорация» ЖШС компьютерлік орталығында жасалды. Алматы облысы, Іле ауданы, Өтеген батыр ауылы, Сейфуллин көшесі, 2«б», «Принт плюс» ЖШС баспаханасында басылып шығарылды. Тел.: факс. 8(727)51-78-27, 8(727) 51-78-31